

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ XXI СТОЛІТТЯ: МІЖ КРИЗОЮ ТА МОЖЛИВОСТЯМИ

МАТЕРІАЛИ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

*23 квітня 2026 року,
м. Миколаїв*

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»
Миколаївський навчально-науковий інститут права
Науковий департамент студентської ради
Миколаївського навчально-наукового інституту права

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ: МІЖ КРИЗОЮ ТА МОЖЛИВОСТЯМИ

*Матеріали студентського наукового круглого столу
м. Миколаїв, 23 квітня 2026 року*

Миколаїв
2026

УДК 316.42"21"

Г 54

*Схвалено та рекомендовано до видання кафедрою гуманітарних дисциплін
Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол засідання кафедри № 10 від 28 травня 2026 року)*

*Друкується за розпорядженням в. о. директора Миколаївського
навчально-наукового інституту права НУ «ОЮА» М. Рудика
(розпорядження № 32 від 01.04.2026 р.)*

- Г 54 **Глобальні виклики ХХІ століття: між кризою та можливостями**
: матер. студентського наукового круглого столу (23 квітня
2026 р., м. Миколаїв) / за ред. Н. Сугацької; техн. ред.
С. Удовидченко; Микол. навч.-наук. інст. права НУ «ОЮА».
Миколаїв : МННП НУ «ОЮА», 2025. – 65 с.

До збірника увійшли тези доповідей здобувачів вищої та фахової
передвищої освіти, оприлюднених під час проведення
студентського круглого столу, котрі є результатами науково-
дослідної роботи кафедри гуманітарних дисциплін МННП НУ
«ОЮА» над темою «Соціально-політичні трансформації у
воєнний та повоєнний період»

*Матеріали публікуються в авторській редакції.
За достовірність та якість наданих матеріалів повністю
відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.*

© Миколаївський навчально-науковий інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія», 2026

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Глобальні виклики XXI століття: між кризою та можливостями – надзвичайно важлива та актуальна тема.

Ми живемо в епоху глибоких змін. Людство переживає потужні трансформації: політичні, соціальні, економічні та культурні. Глобальні проблеми мають транскордонний характер. Наявність зброї масового знищення, перевищення лімітів самовідновлення біосфери, демографічна проблема, поява нових пандемій, кібертероризм – все це викликає необхідність колективних дій.

Круглий стіл є ефективним інструментом демократичного наукового спілкування, що забезпечує паритетність всіх учасників у межах обраної тематики. Цей формат стимулює відкритий обмін думками, сприяє критичному аналізу даних та вдосконаленню навичок наукової аргументації й творчого підходу до вирішення проблем.

Сьогоднішній круглий стіл – це не лише платформа для наукового діалогу, але й простір для обміну новими ідеями та візіями майбутнього. Цей захід проводиться в рамках вивчення дисципліни «Політичні процеси: історія і сучасність», висвітлює результати студентських досліджень за напрямками роботи кафедри та присвячений 40-вим роковинам Чорнобильської техногенної екологічно-гуманітарної катастрофи.

Наталія СУГАЦЬКА

кандидатка історичних наук, доцентка,
в. о. завідувача кафедри гуманітарних
дисциплін МННП НУ «ОЮА»

Ольга ФІРАР, Богдан КОНОНЮК

Науковий керівник – викладач Альона Дудукіна

НАСЛІДКИ АВАРІЙ НА ЧАЕС ТА ЇХ ПРИХОВУВАННЯ РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ

26 квітня 1986 року визнане світовою спільнотою днем найбільшої техногенної катастрофи сучасності, а саме – аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської атомної електростанції (далі – ЧАЕС). Вибухове руйнування реактора спричинило радіоактивний викид, потужність якого, за оцінками, у 300 разів перевищувала потужність бомбардування Хіросіми.

Аварія спричинила радіоактивне забруднення територій, площею понад 145 тис. км² [1]. В Україні постраждали 53 454 км² земель у 12 регіонах – найбільш забрудненими є Київська, Житомирська та Рівненська області – з тогочасним населенням у 2,6 млн осіб. Зокрема, саме на Житомирщині розташовані 73% населених пунктів зони безумовного відселення.

Через лісовий ландшафт щільність радіонуклідів у лісах на 25–30% вища, ніж на відкритих ділянках. Це створює постійний ризик внутрішнього опромінення населення через споживання лісових продуктів (грибів, ягід) [3, с. 7].

У зоні відчуження спостерігаються суперечливі процеси. З одного боку, зафіксовано генетичні зміни та пригнічення росту рослин, з іншого – відсутність людини сприяла відновленню біорізноманіття. Сьогодні там мешкають рідкісні види, зокрема коні Пржевальського, лосі, чорні лелеки та багато інших видів, які занесені до Червоної книги України [1].

Медичні наслідки аварії на ЧАЕС мають комплексний та довготривалий характер. Станом на 2021 рік в Україні офіційний статус постраждалих мали 1 718 113 осіб, з яких понад 105 тисяч – особи з інвалідністю, чия втрата працездатності безпосередньо пов'язана з впливом радіації. Особливо прослідковується надвисока смертність серед ліквідаторів: за період 2008 –2021 рр. їхня чисельність скоротилася на 34,4%, тобто пішов із життя майже кожен третій учасник ліквідації [2].

Сучасні клінічні дослідження (обстежено 11 123 особи) доводять, що іонізуюче випромінювання діє як каталізатор прискореного біологічного старіння організму [5, с. 434]. Головними «мішенями» радіаційного впливу в довгостроковій перспективі (22–30 років після аварії) стали головний мозок та орган зору:

1. Патології органу зору: специфічним наслідком є радіаційна катаракта. Аналіз обстежень у 114 осіб показав, що у 75% пацієнтів морфологічні зміни кришталика виникали задовго до відчутного зниження гостроти зору. Найбільшу кількість випадків зафіксовано через 8–9 років після опромінення.

2. Ураження головного мозку. Опромінення спричиняє розвиток церебральної хвороби малих судин (ЦХМС) та нейрокогнітивного дефіциту. Це проявляється у погіршенні пам'яті, уваги, зниженні IQ та зростанні ризику депресивних розладів [5, с. 435-437].

Найбільш масовим наслідком серед дітей стало критичне зростання випадків раку щитоподібної залози через поглинання молока з високим рівнем радіоактивного йоду в перші дні катастрофи. Прикладом є перевищення рівня даного захворювання за 1986-1998 рр. (на 1000 дітей) у районах Чернігівської області (352,9-562,5) в майже 10 разів, порівняно із загальним по Україні (46,6). Крім цього, доволі значним було зростання захворюваності населення на гіпертонію, злоякісні новоутворення, цукровий діабет тощо [3, с. 11].

Чорнобильська аварія завдала колосальних збитків економіці України, які оцінюються у 180 млрд дол. США. Ці втрати включають: виведення з експлуатації сільгоспугідь, лісових ресурсів та

припинення виробництва електроенергії [1]. Окрім прямого фінансового удару, катастрофа спричинила глибоку соціально-демографічну кризу в постраждалих регіонах – масовий міграційний відтік населення. Найбільш критичне скорочення зафіксовано в районах, наближених до 30-кілометрової зони. Наприклад, у Житомирській області за період 1989–2009 рр. населення Народицького району скоротилося на 60%, Коростенського – на 40,1% [3, с. 10].

Окрім надзвичайно руйнівних та небезпечних для населення наслідків аварії на ЧАЕС, слід звернути увагу та проаналізувати таку складову, як ставлення радянської влади до цієї аварії, їхні дії та раціональність з точки зору ліквідації наслідків. Розбір цієї складової допомагає зрозуміти, яким чином державна ідеологія та політичні інтереси радянської влади впливали на її рішення у надзвичайних ситуаціях, а також які це мало наслідки як для населення, так і для політичного керівництва СРСР. В контексті сучасності розуміння вищевказаних аспектів допомагає визначити порядок дій з боку держави у подібних ситуаціях та проаналізувати, які дії не потрібно вчиняти у процесі ліквідації наслідків будь-якого лиха.

В першу чергу, слід зазначити про прагнення до таємності та унеможливлення так званого «інформаційного витоку» з боку радянської влади, що аргументувалося небажанням створити паніку серед населення, зберегти авторитет Радянського Союзу на міжнародній арені тощо.

Протягом перших двох днів з моменту аварії на ЧАЕС інформація про цю подію не розповсюджувалася радянськими засобами масової інформації. Перше повідомлення про аварію було висвітлено лише ввечері 28 квітня, тобто більше, ніж через дві доби з моменту вибуху. Однак причина оприлюднення вищевказаної новини полягала у тиску з боку міжнародної спільноти, у зв'язку із запитом до Радянського Союзу надати пояснення щодо підвищення рівня радіації у зарубіжних країнах [6, с. 48].

Необхідним є аналіз не лише зовнішнього аспекту, але й внутрішнього – взаємодії та ставленні до аварії на ЧАЕС серед радянських високопосадовців.

На самому початку реакція українських посадовців характеризувалася недооціненням масштабів аварії, а також слабким уявленням про загрози, які становить радіаційний викид. Проблемою також була взаємодія між українським керівництвом та центральною владою у Москві, специфіка якої негативно вплинула на процес ліквідації наслідків аварії. Весь процес комунікації відбувався в умовах інформаційного вакууму та відсутності достатньою поінформованості про реальний стан речей на місці аварії. Українське керівництво перебувало у вкрай важкому стані, оскільки з одного боку була потреба у негайному прийнятті відповідних рішень, з іншого боку – перебування у стані очікування схвалення або наказів від центральної влади. Єдине важливе завдання на той момент полягало у збереженні таємності. До цього процесу були залучені спецслужби, а саме Комітет державної безпеки, зокрема КДБ УРСР розробляв та впроваджував спеціальні заходи з метою приховування відомостей про аварію на ЧАЕС [7, с. 25-27].

Центральна влада мінімізувала значення аварії та намагалася уникнути паніки. Замість раціональних дій, відбувалося поширення інформації про збереження секретності та контролю над ситуацією. Радянська політична парадигма ставила на перше місце підтримання стабільності, навіть якщо це супроводжувалося приховуванням реальних загроз [7, с. 28-29].

Слід зазначити, що незважаючи на всі намагання радянської влади приховати або сам факт, або наслідки аварії на ЧАЕС, це було неможливо, враховуючи масштаби події. Натомість, політичне керівництво СРСР, намагаючись зберегти власний імідж як серед населення, так і на міжнародній арені, лише погіршили своє становище регулярним замовчуванням серйозних проблем, які згодом ставали явними.

Як зазначають І. В. Братусь, Л. А. Бернат та О. С. Орленко, аварія на ЧАЕС стала символом замовчування. Наслідками приховування цієї події стало наступне:

- створення загрози для життя та здоров'я населення;
- виникнення сумнівів щодо належного забезпечення радянською владою функції захисту громадян;
- посилення критичного ставлення до ідеології прогресу;
- поглиблення відчуття обману та відчуження серед населення, оскільки риторика радянської влади не відповідала реальному досвіду людей;
- фрагментація колективної пам'яті, через що було ускладнено осмислення катастрофи на рівні суспільства;
- зміна взаємодії між суспільством та радянською владою, де перше почало втрачати лояльне ставлення до держави;
- формування культури недовіри, яка розповсюдилася і поза межі існування радянського союзу, тобто залишилася навіть після його розпаду [4, с. 345-347].

Чорнобильська катастрофа стала переломним моментом в історії людства, що зумовило складні екологічні, медичні та соціально-економічні зміни. Попри природне відновлення екосистем у зоні відчуження, негативні наслідки для здоров'я населення, зокрема прискорене старіння та хронічні захворювання, залишаються актуальними. Проаналізувавши дії радянської влади у процесі ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС можна зробити висновок, що вони були не просто нераціональними, а критично-небезпечними, подекуди й фатальними по відношенню як до навколишнього природного середовища, так і для життя та здоров'я населення. На прикладі дій партійно-політичного керівництва СРСР можна зазначити, що недооцінення наслідків, приховування інформації, викривлення фактів та використання цензури у контексті розповсюдження даних про будь-яке лихо, лише погіршують становище держави та суспільства. Всі необхідні заходи повинні вживатися вчасно, із належним інформуванням населення, оскільки протилежні дії

зумовлюють падіння авторитету держави та виникнення сумнівів щодо можливості нею забезпечити функцію захисту, а для населення це створює небезпечні наслідки.

Список використаних джерел

1. 35 років від Чорнобильської катастрофи: наслідки та пріоритети їхнього подолання. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/35-rokiv-vid-chornobilskoi-katastrofi-naslidki-ta-prioriteti-ikh-podolannya> (дата звернення: 22.03.2026).
2. Основні радіологічні та медичні наслідки аварії на ЧАЕС. *Національна академія медичних наук України*. URL: <https://amnu.gov.ua/osnovni-radiologichni-ta-medychni-naslidky-avariyi-na-chaes/> (дата звернення: 21.03.2026).
3. Барановський М., Барановська О. Соціально-економічні та екологічні наслідки аварії на ЧАЕС. *Географія. Економіка. Екологія. Туризм: регіональні студії*. 2011. № 5. С. 6–13.
4. Братусь І. В., Бернат Л. А., Орленко О. С. Радянська культура секретності та її наслідки: ЧАЕС як злам довіри між державою і суспільством. *Interdisciplinary Research: Scientific Horizons and Perspectives : Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the XI International Scientific and Theoretical Conference*, м. Reykjavík, 30 січ. 2026 р. Reykjavík, 2026. С. 345–347.
5. Головний мозок та орган зору як потенційні мішені для впливу іонізуючого випромінювання: частина V – співвідношення органічних і функціональних змін на прикладі окремих захворювань / П. Федірко та ін. *Проблеми радіаційної медицини та радіобіології*. 2023. № 28. С. 431–443.
6. Караваєва В. С. Вплив ЗМІ на розвиток медіакультури (на прикладі висвітлення аварії на Чорнобильській АЕС) : магістерська робота. Київ, 2024. 85 с. URL: <https://kzgizh.knukim.edu.ua> (дата звернення: 21.03.2026).

7. Таргонський М. О. Чорнобильська катастрофа: український контекст : магістерська робота. Острог, 2024. 88 с. URL: <https://theses.oa.edu.ua> (дата звернення: 21.03.2026).

Ключові слова: аварія на ЧАЕС, наслідки аварії на ЧАЕС, радянська пропаганда, приховування наслідків аварії на ЧАЕС.

Keywords: The Chernobyl disaster, the consequences of the Chernobyl disaster, Soviet propaganda, the cover-up of the Chernobyl disaster's consequences.

Артур ГЕВОРГЯН

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

ЕКОЛОГІЧНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

Проблема забруднення повітря є однією з найсерйозніших екологічних загроз для сучасної України. Високі рівні токсичних речовин у повітрі негативно впливають на здоров'я громадян, спричиняють передчасні смерті та знижують якість життя. За даними мережі СЕЕ Bankwatch, Україна займає одне з лідируючих місць у Європі за кількістю передчасних смертей, пов'язаних із забрудненням повітря [1]. Основними джерелами шкідливих викидів є теплові електростанції, промислові підприємства та автотранспорт, особливо у великих містах, таких як Львів та Харків. Проблема загострюється через застарілі технології, недостатній контроль за викидами та відсутність ефективної системи моніторингу.

Актуальність дослідження полягає у тому, що без впровадження комплексних заходів щодо скорочення забруднення повітря неможливо забезпечити екологічну безпеку та покращити здоров'я населення. Метою цієї роботи є дослідження головних джерел забруднення повітря в Україні, оцінка їхнього впливу на здоров'я

населення та розробка практичних рекомендацій для урядових і місцевих органів влади.

Однією з головних причин забруднення повітря в Україні є виробництво електроенергії на основі вугілля. Сучасні вугільні електростанції спроектовані ще за радянських часів, а більшість «нових» ТЕС завершили будівництво у 1976 році [1]. Через це вони працюють без сучасних систем очищення пилу та газів, не обладнані пристроями для видалення оксидів сірки та азоту, а деякі станції розташовані поблизу густонаселених районів, що підвищує ризик для здоров'я людей.

Більшість теплових електростанцій в Україні перебувають у застарілому стані, тому вони не оснащені сучасними системами очищення викидів. Незважаючи на міжнародні екологічні стандарти, модернізація цих підприємств проходить дуже повільно, через що якість повітря в містах значно погіршується. Щоб вирішити проблему, потрібно скоротити робочі години станцій у періоди пікового забруднення, встановити постійний моніторинг та оновити обладнання.

Промисловість також значно впливає на якість повітря. У Львові, наприклад, понад 600 підприємств різних галузей здійснюють викиди токсичних речовин, однак основний внесок роблять лише кілька великих об'єктів, зокрема ТЕЦ-1 і ТЕЦ-2, завод «Іскра» та деревообробні підприємства [3]. У Харкові ключовими джерелами стають ТЕЦ-3, Харківський тракторний завод та коксовий завод [4].

Проблеми промислових викидів часто посилюються через несприятливе розташування підприємств поруч із житловими зонами. Відсутність належного контролю призводить до перевищення допустимих концентрацій забруднюючих речовин, що негативно впливає на стан здоров'я людей та навколишнє середовище.

У містах України автомобільний транспорт є головним джерелом забруднення. Фахівці департаменту екології одностайні: автомобільний транспорт є найбільшим джерелом забруднення

повітря у Львові. За оцінками екологів, на пересувні джерела припадає близько третини всіх шкідливих викидів у місті [4].

Крім того, на мою думку, звичайно же старі автомобілі та низькоякісне паливо посилюють проблему. Вплив транспорту на довкілля не обмежується атмосферою, відходи автотранспорту забруднюють ґрунт і поверхневі води. У Львові додатково погіршила якість повітря масова експлуатація бензинових і дизельних генераторів під час відключень електроенергії [3].

Найбільше на здоров'я українців впливає саме забруднене повітря. Щорічно по всій Україні в атмосферу виділяється близько 17 млн тонн шкідливих речовин. Крім того, деякі з цих речовин мають значний вплив на зміну клімату, а, відтак, і на погіршення стану здоров'я людей [2]. На мою думку, найбільш чутливими до впливу забрудненого повітря є діти та люди старшого віку. Тривале перебування в такому середовищі може негативно впливати на здоров'я, послаблювати імунну систему та сприяти розвитку різних захворювань.

Крім того, стан повітря погіршується через обстріли ракетами країною-агресором. При цьому виникають пошкодження цивільних підприємств, трубопроводів, складів та будівель, де виникають масштабні пожежі. Пошкоджень зазнають атмосферне повітря, водні об'єкти та родючі землі не лише в районах бойових дій. На відновлення екологічного стану знадобляться роки [4]. І тому це все формує замкнене коло.

З метою зменшення негативного впливу забруднення повітря необхідно впроваджувати комплексні заходи: модернізація ТЕС та промислових підприємств, скорочення годин роботи застарілих електростанцій у періоди пікових викидів, встановлення сучасних систем очищення газів та пилу, впровадження постійного онлайн-моніторингу та відкритого доступу до даних про викиди. Заміна автобусів та вантажного транспорту на електричні або екологічно чисті моделі, оптимізація дорожньої інфраструктури, будівництво розв'язок та кільцевих доріг, підвищення стандартів якості палива та

контроль за старими автомобілями. Інвестування у сонячну та вітрову енергетику, розвиток систем енергоефективності для підприємств та житлових будинків, довгострокові плани уряду щодо поступового скорочення використання вугілля. Забезпечення громадськості доступом до даних про стан повітря, посилення законодавчої бази щодо контролю викидів, програми екологічної освіти для населення.

Отже, забруднення повітря в Україні є комплексною проблемою, що охоплює енергетику, промисловість і транспорт. Основна загроза полягає не лише в погіршенні стану довкілля, а й у прямому впливі на здоров'я громадян. Тому лише комплексний підхід поєднання технологічних модернізацій, розвитку відновлюваних джерел енергії, оновлення транспорту та ефективного моніторингу дозволить зменшити негативні наслідки забруднення. Дії уряду та місцевих органів влади повинні бути системними та довгостроковими, що забезпечить екологічну безпеку та покращить якість життя українців у найближчі роки.

Список використаних джерел

1. Гірше, ніж будь-де в Європі. Що робити із забрудненням повітря в Україні? *Екодія*. URL: https://ecoaction.org.ua/zabrudnennia-povitria-ua.html?gad_source=1&gad_campaignid=15339433618&gbraid=0AAAAACVR_NQZK4DxiYrNCDJFzC66LzkwJ&gclid=Cj0KCQjwpv7NBhCzARIsADkIfWwecP3h6MFrYDqvFzZrF0aoK7XsWxeIQCZAikSkNuUMyH1jq30ucSgaAuo0EALw_wcB (дата звернення: 25.03.2026).
2. Доскіч В. Вбивча природа: як забруднення навколишнього середовища впливає на здоров'я, *Екологія Право Людина*. URL: <https://epl.org.ua/environmental-news/vbyvcha-pryroda-ia-k-zabrudnennia-navkolyshnoho-seredovyshcha-vplyvaie-na-zdorov-ia/> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Михайлов Д. Що впливає на якість повітря у Львові? *LVIV MEDIA*. URL: <https://lviv.media/lviv/97468-sho-vplyvaye-na-yakist-povitrya-u-lvovi/> (дата звернення: 25.03.2026).

4. Пухач С. Джерела забруднення повітря у Харкові та перспективи вдосконалення екологічного стану, Kharkiv. URL: <https://kharkiv.name/uk/eternal-2240-dzherela-zabrudnennya-povitrya-u-harkovi-ta-perspektyvy-vdoskonalennya-ekologichnogo-stanu> (дата звернення: 25.03.2026).

Ключові слова: забруднення повітря, екологічна безпека, промислові викиди, транспорт, якість повітря, здоров'я населення, модернізація підприємств, моніторинг викидів, відновлювана енергетика.

Keywords: air pollution, environmental safety, industrial emissions, transport, air quality, public health, enterprise modernization, emission monitoring, renewable energy.

Сергій РЕШТАК

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

ДЕГРАДАЦІЯ КОРАЛОВИХ РИФІВ У СВІТОВОМУ ОКЕАНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Що нам відомо про корали? Ми звикли вважати їх чимось яскравим і екзотичним. Коралові рифи – це справжній рай для аквалангістів, де можна зустріти підводних мешканців найхімерніших форм і кольорів. Але корали відіграють у природі набагато важливішу роль, ніж просто роль окраси морів.

Загальна площа сучасних коралових рифів на 2015 рік становила 27 млн км² [6, с. 77]. Найвідоміший кораловий риф у світі – Великий Бар'єрний риф – простягнувся майже на три тисячі кілометрів уздовж східного узбережжя Австралії. До його складу входять близько 2900 окремих рифів і 900 берегових островів [3]. Вік цієї грандіозної природної споруди, яку багато вчених вважають найбільшим живим організмом на Землі, – близько 8 000 років [2].

Моряки часто проклинали коралові рифи, що ставали причиною величезної кількості морських катастроф. Але те, що виявлялося серйозною проблемою для мореплавців, було справжнім дарунком для островів і материків. Річ у тім, що коралові рифи слугують природними хвилерізами, які захищають береги від тайфунів і цунамі. Внаслідок катастрофічного цунамі, що пронеслося Південно-Східною Азією у 2004 році, постраждало узбережжя багатьох держав [8]. Коли вчені підбивали підсумки трагедії, вони підраховували, що Мальдіви могли б зазнати набагато більших збитків, якби держава не дбала про стан коралових рифів, які прийняли перший удар хвиль на себе.

Коралові рифи – одна з найважливіших екосистем Світового океану. Їхня продуктивність поступається лише продуктивності вологих тропічних лісів. За добу на одному квадратному метрі коралового рифу виробляється від 50 до 300 г сирової біомаси. При цьому коралова «лабораторія» не знижує своєї продуктивності протягом усього року. Тому не дивно, що біля рифів і вдень, і вночі вирує життя. Так, на Великому Бар'єрному рифі мешкає близько 1500 риб, 125 видів акул, 4000 моллюсків [1]. Риф – це найкращі у світі «ясла».

Серед мешканців рифів чимало рідкісних тварин. Поблизу Великого Бар'єрного рифу мешкає шість із семи існуючих у світі видів морських черепах (вони потребують безлюдних островів, утворених рифами, для безпечного виведення потомства) [1]. Птахи також охоче селяться на коралових островах. Загалом на Великому Бар'єрному рифі їх понад 200 видів, серед яких – буревісники, фаєтони, фрегати, шість видів крячків (зокрема рожевий крячок), білочеревий орлан та скопа [3].

Останнім часом вчені дуже занепокоєні станом коралових рифів. Дехто з дослідників із сумом каже про те, що ми можемо стати останнім поколінням людей, здатних милуватися кораловими рифами. З кожним роком площа, яку вони займають, зменшується. Випадки масового вимирання коралів відомі з кінця XIX століття. Але під кінець XX століття ситуація стала загрозливою. На цей час можна

говорити про глобальну коралову катастрофу: за деякими даними, загинуло вже близько половини коралів [3]. Хоч як це сумно, насамперед гинуть рифи, розташовані поблизу місць життєдіяльності людини. Прогнози щодо можливості відновлення рифів невтішні: вимирання загрожує приблизно 30% сучасних коралових біоценозів, а в Південно-Східній Азії та Австралії можуть зникнути від 60 до 80% колоній [6, с. 77 – 78].

Серед причин, що викликають масову загибель коралів, більшість має техногенний характер. Корали не витримують тривалого підвищення температури. Вони живуть у симбіозі з мікроскопічними водоростями, які забезпечують їх їжею та кольором. Коли температура води підвищується навіть на 1–2°C вище норми, корали відчують стрес і викидають водорості. Корал стає абсолютно білим [6, с. 80]. Без водоростей він починає голодувати і, якщо температура не повернеться до норми швидко, гине. Корали ростуть дуже повільно – лише від кількох міліметрів до пари сантиметрів на рік [7]. Тому те, що руйнується за один сезон аномальної спеки, природа відновлює десятиліттями.

Ще однією причиною загибелі коралів є повсюдне використання мінеральних добрив. Потрапляючи в океан, вони спричиняють підвищення концентрації азоту і, як результат, – спалах росту грибків та водоростей. Водорості вкривають поверхню коралів і або перекривають їм доступ до світла, їжі та кисню, або використовують «хімічну зброю»: виділяють речовини, що отруюють корали. Шкоду завдає також пластик, скло, гума, покинуте рибальське знаряддя [6, с. 81].

Вчені не сидять склавши руки. Вони пропонують різні варіанти відновлення коралових рифів: заселяють планулами (личинками) коралів спеціальні субстрати. Частину колоній, що утворилися, потім пересаджують на найбільш постраждалі ділянки. Будують штучні рифи. Для цього на дні зводять конструкції з фібергласових прутів та бетонних блоків, проміжки між якими аквалангісти заповнюють брилами коралового вапняку. Риби та водорості швидко освоїли новинку, але чи приживуться поліпи – поки що невідомо. Учені із

Саудівської Аравії використовують принципово інший підхід. У відкритому морі на буях кріплять сонячні батареї, що дають слабкий постійний струм. Вони з'єднані із зануреними у воду дротяними каркасами, які швидко вкриваються кіркою із солей магнію та кальцію. На них активно осідають личинки поліпів, мохуваток, гідроїдів, двостулкових моллюсків тощо. Таким чином досить швидко виникає асоціація живих організмів – прообраз коралового рифу. Цікаво, що поліпи, які оселилися на дротяних каркасах під напругою, менше страждають від перегріву моря. Здебільшого вони виживають навіть у тих умовах, коли їхні сусіди гинуть [4].

У людства ще є надія зберегти коралові рифи. Про це свідчать нещодавні знахідки вчених. Останнім часом з'ясувалося, що ареал проживання коралів набагато ширший, ніж ми звикли думати. Морські біологи повідомляють, що у деяких видів коралів в умовах підвищеної температури тканини заселяються більш теплолюбними зооксантами. Нещодавно було виявлено кораловий риф на глибині 500 метрів (до цієї знахідки вважалося, що корали не можуть жити нижче 30–40 м) [5]. Усе це свідчить про те, що корали, можливо, мають краще пристосування до умов навколишнього середовища, ніж ми думаємо. Однак важливим «екологам планети» необхідна допомога.

Список використаних джерел:

1. Бромонт Т. М. Мешканці Великого Бар'єрного Рифу. *Всеосвіта*. URL: <https://surl.li/dofgic>.
2. Великий Бар'єрний Риф: Найбільше Чудо Океану. *Engage.org.ua*. URL: <https://engage.org.ua/velykyj-baryernyj-ryf-najbilshe-chudo-oceanu/>.
3. Великий Бар'єрний риф. *DM Reef*. URL: https://dmreef.com/ua/news/publications/bolshoj_barernyj_rif.html
4. Вчені запропонували використовувати 3d-друк при відновленні коралових рифів. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/technologies/vcheni-zaproponuvali-vikoristati-3d-druk-pri-vidnovlenni-koralovikh-rifiv.html>

5. Колеснік П. Виявлено найбільший у світі кораловий риф. Його довжина 500 км! *РБК Україна*. URL: https://www.rbc.ua/rus/stylar/viyavleno-naybilshiy-sviti-koraloviy-rif-1706540633.html#google_vignette
6. Кривомаз Т. Вплив техногенного навантаження на іхтіофауну коралового рифу. *Підводні технології*. № 01. 2015. С. 77 – 83.
7. Романенко Б. Цікаві факти про корали. *Facts*. URL: <https://facts.co.ua/page/czikavi-fakti-pro-korali>.
8. У країнах Азії згадують жертв цунамі 2004-го року. *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1914361.html>.

Ключові слова: екосистема, корали, Великий Бар'єрний риф, коралова катастрофа.

Keywords: ecosystem, corals, Great Barrier Reef, coral catastrophe.

Ніна БЕРКАН

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

ЗАГОСТРЕННЯ СИРОВИННОЇ ПРОБЛЕМИ ЯК НАСЛІДОК МІЖНАРОДНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Багато років минуло після закінчення Другої світової війни, однією з причин початку якої була боротьба за сировинні ресурси.

Але дана проблема і досі залишається актуальною, оскільки міжнародні конфлікти і сьогодні мають місце саме через невідновлювальні природні ресурси, до яких належать паливні, рудні та нерудні корисні копалини.

У післявоєнний період все більше зростає попит на мінеральні ресурси в усіх країнах світу, що також збільшило в два рази добування корисних копалин за 15 років після закінчення Другої Світової війни. Науковцями було визначено, що якби всі країни, що

розвиваються, використовували дану сировину в об'ємах США, то відомі запаси таких важливих для промисловості копалин: нафти, міді, цинку, природного газу вичерпались би за пару років, а деякі навіть місяців [1, с. 119]. Однак не можна забувати про відновлювальні ресурси, які хоч і можна збільшити, але через агресивну антропогенну діяльність, відбулось порушення відтворення цього виду ресурсів. Господарська діяльність людини, що була спрямована лише на споживання, поставила під загрозу близько 10% рослинного і 30% тваринного світу [1, с. 118].

Хоча наслідки такої діяльності є жахливими, але існують способи, які здатні зменшити сировинну проблему:

- 1) Зниження матеріалоємності продукції;
- 2) Використання відходів виробництва;
- 3) Переважання використання безвідходного виробництва [1, с. 119].
- 4) Заміна споживчого виду господарської діяльності на відновлювальний;
- 5) Створення «замінних» синтетичних матеріалів та штучних, які повністю зможуть замінити видобуток корисних копалин.

Нестача ресурсів, зокрема невідновлювальних, призводила до змагань за панування в світі, про що говорить велика кількість військових операцій. Як приклад – це вторгнення Іраку в Кувейт. Під час операції «Буря в пустелі», країна Ірак застосувала такий вид «екологічного тероризму», як зливання нафти в Перську затоку, що спричинило жахливі наслідки не тільки для життя людей інших країн, а й загрозу рослинам та тваринам Світового океану [3, с. 540].

Не менш небезпечною подією треба відзначити розлив нафти на свердловині Deepwater Horizon в Перській затоці у 2010 році. Прогнози спеціалістів на майбутнє, таких як Джулі Андерсон з Університету штату Луїзіана, песимістичні: «Більшість риби, креветок, голубих крабів зараз нерестяться у водах Мексиканської затоки. Усі личинки та маленькі краби ймовірно загинуть, якщо на їх шляху зустрінеться нафта. Тож можливо справжній вплив нафти ми побачимо за пару років» [2]. Зазначимо, що наслідками цієї

катастрофи стала також деформація ембріонів риб, що впливає на тривалість їх життя [4].

Хоча такі ситуації і були випадкові, але принесли багато збитків як людству, так і самій природі. Тому, підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що сировинна проблема залишатиметься і надалі актуальною, доки суспільство саме не забажає змін. Можна наголошувати на цій проблемі, бути схвильованими через наслідки, але головним кроком повинні бути дії влади країн, які цінують не тільки становище в самій державі, а й навколишнє середовище. Агресивні дії людей щодо природи можуть призвести до загибелі не тільки людства, а й цілої екосистеми.

Список використаних джерел

1. Заячук М., Чубрей О. Економічна та соціальна географія світу. Чернівці, 2009. 200 с.
2. Hiltajczuk J. Одна з найбільших жертв витоку нафти – індустрія морепродуктів. *Голос Америки Українською*. URL: https://www.holosameryky.com/a/oysters_oil_spill_2010_07_26-99240999/231685.html.
3. Adam Roberts. Environmental Destruction in the 1991 Gulf War. *International Review of the Red Cross* (1961 – 1997). Volume 32, Issue 291, December 1992, pp. 538 – 553.
4. Wines Michael. Fish Embryos Exposed to Oil From BP Spill Develop Deformities, a Study Finds. *The New York Times*. 24.03.2014. <https://www.nytimes.com/2014/03/25/us/fish-embryos-exposed-to-oil-from-bp-spill-develop-deformities-a-study-finds.html>

Ключові слова: сировинна проблема, ресурси, шляхи вирішення

Keywords: raw material problem, resources, solutions

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ І МИРУ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

Проблема війни і миру є однією з найдавніших і водночас найактуальніших проблем людства, яка у ХХІ столітті набула особливої гостроти й складності. В умовах глобалізації, зростання взаємозалежності держав і стрімкого розвитку технологій будь-який збройний конфлікт виходить за межі окремого регіону та впливає на міжнародну безпеку, економічну стабільність і соціальний розвиток у світовому масштабі. Отже, проблема війни і миру розглядається як політичний і військовий феномен, а також як комплексний глобальний виклик, що охоплює всі сфери суспільного життя.

Сучасне розуміння війни значно відрізняється від класичних уявлень про збройне протистояння. Війна більше не обмежується фронтовими діями, а охоплює інформаційний простір, економіку, кіберсферу та гуманітарну площину. Така трансформація зумовлює появу нових форм конфліктів, зокрема гібридних війн, які поєднують військові дії з інформаційними впливами, економічним тиском і політичними маніпуляціями. У цьому контексті мир набуває ширшого змісту: він означає не лише відсутність війни, а й стан стабільності, безпеки, дотримання прав людини та забезпечення сталого розвитку.

Історично першим універсальним механізмом забезпечення такого стану стало створення Ліги Націй, а згодом – Організації Об'єднаних Націй. У межах ООН сформовано систему мирного врегулювання спорів, закріплену в розділах VI та VII Статуту ООН, у якій ключову роль відіграє Рада Безпеки ООН. Вона наділена повноваженнями щодо підтримання міжнародного миру і безпеки, включаючи застосування заходів примусу та ухвалення обов'язкових для виконання рішень [5, с. 245].

Причини сучасних війн мають багатофакторний характер і формуються під впливом політичних, економічних, соціальних та культурних чинників. Однією з ключових причин є боротьба за ресурси, зокрема енергетичні та природні, що набуває особливої актуальності в умовах їх обмеженості. Важливу роль відіграють також геополітичні інтереси держав, прагнення до розширення сфер впливу та контролю над стратегічно важливими територіями. Соціально-економічна нерівність між країнами і регіонами створює передумови для конфліктів, посилюючи напруження та нестабільність.

Суттєвими чинниками також є етнічні, релігійні та ідеологічні суперечності, які нерідко стають каталізаторами тривалих конфліктів. У сучасних умовах вони часто поєднуються з інформаційними впливами, що підсилює конфліктний потенціал суспільств. Інформаційні війни, пропаганда та маніпуляція громадською думкою виступають інструментами досягнення політичних цілей без прямого застосування сили, проте з не менш серйозними наслідками.

Наслідки війни мають масштабний і багатовимірний характер. До них належать значні людські втрати, включаючи загибель військових і цивільного населення, а також психологічні травми. Війни спричиняють руйнування інфраструктури, економічний занепад і зростання бідності, що негативно впливає на рівень життя населення. Важливою проблемою є масова міграція та поява біженців, що створює додаткове навантаження на інші держави та породжує нові соціальні й політичні виклики.

Крім того, війни супроводжуються порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 року щодо захисту жертв війни. Значної шкоди зазнає і довкілля: бойові дії призводять до забруднення природного середовища, знищення екосистем і виснаження ресурсів. Таким чином, війна постає не лише як військове явище, а як комплексна проблема, що підриває основи сталого розвитку людства.

У сучасних умовах особливого значення набуває питання забезпечення миру як необхідної умови існування цивілізації. Мир не

обмежується відсутністю збройних конфліктів, а передбачає формування ефективної системи міжнародної безпеки, заснованої на принципах співробітництва, взаємної поваги та дотримання міжнародного права, зокрема положень Декларації про принципи міжнародного права 1970 року. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, які сприяють врегулюванню конфліктів і підтриманню стабільності.

Разом з тим діяльність Ради Безпеки ООН як ключового елемента цієї системи викликає дискусії щодо її ефективності. Зокрема, використання права вето постійними членами Ради ускладнює прийняття рішень у кризових ситуаціях, що особливо проявилось в умовах агресії РФ проти України [3, с. 11].

Одним із ключових напрямів забезпечення миру є розвиток дипломатії та мирного врегулювання спорів. Переговори, посередництво і міжнародний діалог сприяють запобіганню ескалації конфліктів і досягненню компромісних рішень. Важливим є також процес роззброєння, особливо щодо зброї масового знищення, яка становить загрозу для всього людства.

Суттєвим чинником запобігання війнам є забезпечення сталого розвитку, що передбачає подолання бідності, зменшення соціальної нерівності та створення умов для економічного зростання. Соціально справедливе суспільство має менший потенціал до конфліктів, що робить економічний і соціальний розвиток важливим елементом підтримання миру.

Особливо проблема війни і миру актуальна для України, яка безпосередньо стикається з наслідками збройної агресії з боку РФ. Цей досвід демонструє багатовимірний характер сучасної війни. Водночас він підкреслює важливість міжнародної підтримки, зокрема через механізми ООН і міжнародних судових інституцій, а також дотримання норм міжнародного права. Важливе значення мають Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 року, яка засудила вторгнення, а також Наказ Міжнародного Суду ООН від 16 березня 2022 року, що зобов'язав РФ

негайно припинити військові операції, розпочаті 24 лютого 2022 року. Водночас невиконання цього Наказу свідчить про проблеми ефективності міжнародно-правових механізмів і актуалізує питання притягнення держави агресора до відповідальності [4, с. 107 – 108].

Отже, проблема війни і миру є комплексним глобальним викликом, який потребує узгоджених дій міжнародної спільноти. Її вирішення можливе за умов поєднання політичних, економічних і правових механізмів, спрямованих на запобігання конфліктам і забезпечення сталого розвитку. Мир виступає як стратегічна мета і необхідна умова існування людства, що визначає перспективи розвитку сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : Міжнар. договір від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945 : станом на 16 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 23.03.2026).
3. Гладенко О. М. Реформування механізму Ради Безпеки ООН крізь призму війни між Російською Федерацією та Україною. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 1. С. 10–14. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/339/332>.
4. Скрипнюк О. В. Агресія Російської Федерації проти України і міжнародне право. *Правова держава*. 2022. № 33. С. 102–113. URL: <https://pravova-derzhava.org/pravova-derjava-issue-33-2022>.
5. Сірко А. А. Еволюція миротворчої діяльності ООН та виклики для Міжнародного гуманітарного права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92, ч. 5. С. 243 – 249. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/>.

Ключові слова: війна і мир, міжнародна безпека, гібридна війна, Організація Об'єднаних Націй, міжнародне право, сталий розвиток, міжнародні конфлікти.

Keywords: war and peace, international security, hybrid warfare, United Nations, international law, sustainable development, international conflicts.

Анастасія ЧУХЛІБ, Валерія КОЗІНОВА

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

ГРУНТИ ПІД ВОГНЕМ: ЕКОЛОГІЧНІ ВТРАТИ ВІЙНИ

Війна – це не лише зіткнення армій та ідеологій, а й масштабна техногенна катастрофа, що завдає нищівного удару по фундаменту життя – ґрунтовому покриву. Ґрунти є невідновлюваним ресурсом: на утворення 1 см ґрунту йде понад 1000 років [5], тоді як один вибух артилерійського снаряду здатен знищити цей результат за секунду.

Сьогодні ми стали свідками як Україна зіткнулася з безпрецедентним рівнем деградації земель. Поняття «ґрунти під вогнем» охоплює комплекс негативних наслідків: від прямого фізичного руйнування вирвами та траншеями до невидимого, але тривалого хімічного отруєння продуктами детонації боеприпасів. Оскільки ми знаємо, що Україна є одним із ключових гарантів світової продовольчої безпеки, стан її чорноземів перестає бути суто внутрішнім питанням, трансформуючись у проблему глобального масштабу.

Відповідно до ст. 441 КК України, масове нищення флори і фауни, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також інші дії, що можуть спричинити екологічну катастрофу, класифікуються як злочин проти довкілля [1].

Механічне пошкодження ґрунтів розпочинається з прямого вогневого впливу. Кожен вибух артилерійського снаряду чи ракети формує вирву, яка буквально вивертає ґрунтові горизонти навиворіт.

При цьому нижні, малородючі шари породи опиняються на поверхні, а гумусовий шар засипається або розсіюється. Окрім вивірв, величезної шкоди завдає важка бронетехніка. Її прохід спричиняє критичне ущільнення землі, що в екології називають «техногенним злежавленням». Ущільнений ґрунт втрачає здатність пропускати воду та повітря, що призводить до загибелі кореневих систем рослин та корисної мікрофлори. Додатковим чинником руйнації є будівництво багатокілометрових оборонних ліній, окопів та бліндажів, що радикально змінює гідрологічний режим територій та провокує ерозійні процеси.

Хімічне забруднення є «тихою» та найбільш тривалою загрозою. Боеприпаси містять широкий спектр токсичних речовин. При детонації у землю потрапляють важкі метали: свинець, сурма, мідь, нікель та марганець. Усі ці елементи не розкладаються з часом, а накопичуються, мігруючи в підземні води або вбираючись сільськогосподарськими культурами. Гостру небезпеку становить білий фосфор, який при контакті з ґрунтом викликає його сильне закислення та випалює органіку, роблячи землю мертвою на десятиліття. Розливи пально-мастильних матеріалів від підбитої техніки створюють на поверхні непроникну плівку, яка припиняє газообмін у ґрунті, вбиваючи все живе в радіусі розливу.

Ми знаємо, що ґрунт є домом для чверті біорізноманіття нашої планети [5]. З біологічної точки зору, війна спричиняє «стерилізацію» землі. Високі температури під час вибухів випалюють гумус – основу родючості. Разом із ним гинуть мільярди мікроорганізмів, які відповідають за фіксацію азоту та самоочищення ґрунту. Втрата біорізноманіття означає, що ґрунт перестає бути живою системою і перетворюється на звичайний геологічний субстрат. Навіть після завершення бойових дій такі землі вимагатимуть складних і тривалих процесів рекультивції.

Законодавче регулювання та фіксація цих злочинів є критично важливими для майбутнього відшкодування збитків. Основним інструментом у цьому процесі є Закон України «Про охорону

земель», який встановлює стандарти якості та вимоги до рекультивації [2]. Проте ключовим документом воєнного часу став Наказ Міндовкілля №167 від 04.04.2022 р. «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» [3]. Ця методика дозволяє Державній екологічній інспекції розраховувати суми збитків, які вже обчислюються трильйонами гривень. Більше того, системне нищення довкілля в Україні підпадає під визначення ст. 441 Кримінального кодексу України – «Екоцид» [1]. Порушення норм захисту довкілля під час війни є порушенням Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (ст. 35 та 55: заборона методів війни, що завдають тривалої шкоди природі) [4].

Майбутнє відновлення пошкоджених земель вимагатиме комплексного підходу. Відновлення потребуватиме десятки років активної рекультивації. Першим етапом є тотальне розмінування, після чого необхідно проводити детальний хімічний аналіз територій. Зауважимо, що одним із перспективних методів є фіторе mediaція – висадка спеціальних рослин (технічних конопель, гірчиці, певних видів верби), які здатні витягувати важкі метали з ґрунту. Проте найбільш забруднені ділянки, особливо в місцях інтенсивних боїв, ймовірно, доведеться на десятиліття вивести з обігу шляхом консервації земель, що передбачено українським законодавством.

Отже сьогодні на наше покоління випала доля спостереження, що боротьба за українську землю триває не лише на карті, а й на рівні її фізичного та біологічного збереження. Відновлення ґрунтів після війни стане одним із найбільших викликів для української науки та держави на багато поколінь вперед.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.03.2026).

2. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/962-15> (дата звернення: 21.03.2026).
3. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міндовкілля від 04.04.2022 № 167 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0406-22> (дата звернення: 21.03.2026).
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів : Протокол ООН від 08.06.1977 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_199 (дата звернення: 22.03.2026).
5. Cherishing the ground we walk on. Why we should appreciate our soils. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. URL: <https://www.fao.org/newsroom/story/Cherishing-the-ground-we-walk-on/en> (дата звернення: 13.04.2026)

Ключові слова: екоцид, війна в Україні, деградація ґрунтів, механічне пошкодження, хімічне забруднення, важкі метали, гумусовий шар, ущільнення ґрунту, рекультивация, фіторе mediaція, консервація земель, продовольча безпека, ерозія, стерілізація біоти.

Keywords: ecocide, war in Ukraine, soil degradation, mechanical degradation, chemical impurity, important metals, humus ball, soil aggravation, reclamation, phytoremediation, land conservation, food security, erosion, sterilization of biota.

Дар'я ШКВАРА, Євген ТУКАСЕР

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

МІГРАЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Для України проблема міграції є особливо актуальною в умовах війни з Росією, що спричинило масові хвилі вимушеної міграції.

Мільйони громадян стали внутрішньо переміщеними особами або були змушені виїхати за кордон у пошуках безпеки. Ми вважаємо, що висвітлення даної проблеми є доволі важливою та кропіткою темою, яка потребує більшої уваги.

Аналіз даних Європейського парламенту свідчить про наступне: вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року спричинило одну з найбільших гуманітарних криз у новітній історії Європи, оскільки тривала війна спричиняє збільшення кількості жертв, руйнувань і переміщення в межах та за межами кордонів України [5].

Цей процес перестав бути лише питанням пошуку безпечного місця проживання, перетворившись на масштабний виклик для національної безпеки, демографічного росту, формування ефективної міграційної політики та майбутнього відновлення держави.

Таким чином, дослідження міграційних процесів є надзвичайно важливим для нашої країни.

Основна проблема зосереджена на декількох напрямках: внутрішньо переміщені особи, нелегальні мігранти, повернення мігрантів та їх реінтеграція в українському суспільстві.

Також, на нашу суб'єктивну думку, гострим залишається питання правового захисту українських мігрантів за кордоном.

Тож міграційні процеси в Україні мають комплексний характер і потребують системного підходу, що включає як внутрішні реформи, так і активну міжнародну співпрацю.

Відповідно до Основного Закону, Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. В ній людина, її життя і здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Згідно зі статтею 3 Конституції України: «Права і свободи людини, а також їх гарантії визначають зміст і напрям діяльності держави. Держава несе відповідальність перед людиною за свої дії. Головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини» [1].

Починаючи з 24 лютого 2022 року – початку повномасштабної війни Російської Федерації проти України – фіксуються руйнівні наслідки для економіки, соціального життя та розвитку країни, включно з масовим переміщенням людей та жертв серед цивільного населення.

Згідно з оновленими даними ООН, внаслідок війни в Україні 5,6 мільйонів осіб вимушено залишили свої домівки, шукаючи безпеки в країнах Європи та за її межами [2]. Ми стали свідками історичного моменту на європейському континенті: масштаб міграційної хвилі з України є настільки колосальним, що кількість біженців перевищує чисельність населення майже половини окремих країн Європи, до прикладу таких як: Албанія (2,76 млн осіб), Боснія і Герцеговина (3,1 млн осіб), Литва (2,8 млн осіб) [6]. Дана проблема має не лише економічний і соціальний характер для України, а й серйозний виклик для країн, що приймають біженців. Виникають труднощі з: розміщенням людей, забезпеченням житлом та їхньою інтеграцією в нове суспільство. Наприклад, у Німеччині – за даними ООН – перебуває близько 1,1 млн українців, які потребують вирішення цих питань, серед яких постає адаптація найуразливіших груп населення – передусім дітей [2].

Варто погодитися, що чимало біженців на фоні отриманого стресу можуть мати наступні проблеми: відчуття тривоги, смутку, безнадії, втоми, дратівливості, гніву, а також безсоння. Ще однією складовою є прояви хронічного болю, які в більшості людей з часом зменшуються, зокрема, завдяки індивідуальній стійкості – ключовому фактору, який допомагає людям адаптуватися до труднощів та здатний розвиватися на індивідуальному, сімейному та громадському рівнях [3]. Водночас у частини осіб, які були вимушені шукати притулок, з часом спостерігається погіршення психічного стану. Зокрема, можуть розвиватися розлади, такі як: депресія, тривожні стани та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Вони часто супроводжуються не лише емоційними переживаннями, а й фізичними симптомами.

Постіміграційний стрес нерідко посилює раніше пережиті травми, що підвищує ризик розвитку психічних порушень і може призвести до появи депресії навіть через тривалий час після переселення.

Проаналізувавши дані, можна зазначити, що до ключових чинників постіміграційного стресу належать: труднощі з працевлаштуванням, нестабільне матеріальне становище, мовний бар'єр, а також обмежене коло соціальних контактів і підтримки. Відчуття самотності, втрати соціального статусу та невизначеності майбутнього лише посилюють психологічне навантаження. Особливо вразливими є діти та підлітки, які, окрім пережитого стресу, змушені адаптуватися до нової освітньої системи та культурного середовища.

Ситуацію ускладнює і те, що значна частина мігрантів і біженців, перебуваючи за межами рідної країни, не отримує своєчасної та повноцінної медичної допомоги. Хоча в країнах Європейського Союзу їм надається тимчасовий захист і формальний доступ до системи охорони здоров'я, на практиці існують суттєві перешкоди. Серед них: складність орієнтації в медичній системі, мовні труднощі, брак інформації про доступні послуги, а також перевантаженість медичних установ.

Дослідження стану здоров'я українських біженців у країнах ЄС показують, що навіть при наявності правових механізмів щодо доступу лікування, зберігаються значні прогалини в наданні медичних послуг. Це особливо стосується лікування хронічних захворювань і психічних розладів, які потребують системного та тривалого підходу. Відсутність належної психологічної підтримки, психотерапії та реабілітаційних програм призводить до поглиблення проблем і ускладнює процес соціальної інтеграції.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває необхідність розвитку комплексних програм підтримки, що поєднують медичну, психологічну та соціальну допомогу. Важливо не лише забезпечити формальний доступ до послуг, а й створити умови для їх реальної доступності та ефективного використання, з урахуванням культурних,

мовних і соціальних особливостей людей, які пережили вимушене переселення.

За даними Мінсоцполітики, станом на листопад 2025 року в Україні налічується близько 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб [4]. Це виступає не лише маркером масштабної гуманітарної катастрофи, яка була викликана збройною агресією зі сторони Росії, але й потужним викликом для соціально-економічної системи країни. Відповіддю на нього має стати посилення соціальної політики: забезпечення житлом, доступом до якісної медицини та освіти, допомога у працевлаштуванні. Крім того, ключовим завданням є безболісна інтеграція ВПО у приймаючі громади, досягти чого можна лише через ефективну координацію дій держави, місцевої влади та міжнародних організацій.

Навіть посилена державна політика не буде ефективною, якщо не враховувати реальні труднощі, з якими стикаються ВПО. Багато людей, які втратили свої домівки, опиняються в громадах із уже перевантаженою інфраструктурою. У таких умовах неминуче виникає конкуренція за роботу та житло, що – у свою чергу – може призводити до напруження між місцевими жителями та переселенцями.

Ми вважаємо, це також важливо відзначити, що однією з ключових проблем є доступ до ринку праці. Незважаючи на наявність вакансій, ВПО часто стикаються з дискримінацією за місцем походження, вимогами реєстрації. Велика кількість переселенців – це висококваліфіковані фахівці, які через міграцію та інші фактори не можуть підтвердити свої дипломи чи сертифікати. Як наслідок – робота не за фахом, нестабільний дохід і втрата професійної актуальності. Психологічні наслідки вимушеного переміщення часто недооцінюють. Втрата житла, близького кола спілкування і невизначеність майбутнього спричиняють глибоку травму, яка не мине сама по собі. Діти змушені змінювати школи та втрачати друзів, що негативно позначається на їхній успішності. Дорослі ж нерідко переживають апатію або проявляють агресію. Навіть за наявності

житла й роботи без належної психосоціальної підтримки повноцінна інтеграція є малоімовірною. Тому вкрай важливо забезпечити таким людям психологічну допомогу, доступ до безкоштовної та якісної психологічної підтримки.

Виходячи з вище перелічених нами фактів, міграційні процеси в Україні набули небувалий розмах і стали одним із ключових викликів для держави та суспільства. Масове переміщення населення впливає не лише на демографічні показники, а й на економічну стабільність, стан ринку праці, соціальну сферу та на національну безпеку.

Проблематика міграції є багатогранною і охоплює питання забезпечення житлом, працевлаштування, доступу до освіти та медицини, а також правового захисту громадян як в Україні, так і за її межами.

Водночас важливим, але часто недооціненим аспектом є психологічний стан постраждалого населення. Наслідки пережитого стресу, травм і втрат вимагають психосоціальної підтримки, включаючи доступ до безкоштовної психотерапії, програм реабілітації та соціальної адаптації.

Отже, ефективно вирішити міграційні проблеми можна лише за умови комплексного підходу. Тільки в такому випадку Україна зможе не лише подолати наслідки нинішньої кризи, а й закласти основу для сталого розвитку та повноцінного відновлення в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
2. Демографічна ситуація в Україні: реалії 2026 року. *Духовний фронт України* : вебсайт. 2026. URL: <https://duflu.org.ua/demohrafichna-sytuatsiia-v-ukraini-realii-2026-roku/> (дата звернення: 01.04.2026).

3. Невтішні наслідки вимушеної еміграції: під ударом психічне здоров'я біженців. *Аптека : щотижневик* : онлайн-видання. 2024. URL: <https://www.apteka.ua/article/727262> (дата звернення: 01.04.2026).
4. Тимчасовий дім. У яких регіонах України найбільше внутрішніх переселенців і як зросла їх кількість у Києві. *NV* URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vpo-v-ukrajini-skilki-pereselenciv-u-kiyevita-v-regionah-ukrajini-stanom-na-2025-novini-ukrajini-50561277.html> (дата звернення: 01.04.2026).
5. The EU response to the Ukraine refugee crisis : Russia's invasion of Ukraine has forced millions of people to leave their homes. Find out what the EU is doing to help them and manage its external borders. *European Parliament* : official website. 2022. 29 March. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20220324STO26151/the-eu-response-to-the-ukraine-refugee-crisis> (дата звернення: 01.04.2026).
6. European Countries by Population (2026). *Worldometer*. URL: <https://www.worldometers.info/population/countries-in-europe-by-population/> (дата звернення: 01.04.2026).

Ключові слова: міграція, війна, Україна, психологічні проблеми, криза.

Keywords: migration, war, Ukraine, psychological problems, crisis.

Ірина АНДРІЙЧУК

Науковий керівник – к. і. н., доцентка Наталія Сугацька

ГЛОБАЛЬНА ДЕМОГРАФІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасний світ наразі побудований так, що майже кожен день суспільство стикається з різними видами глобальних проблем, які зазвичай несуть в собі загрозливий характер. Прикладами таких проблем може бути: економічна; продовольча; екологічна; політична нестабільність; проблема відносин між різними державами; проблема,

пов'язана з інформаційним прогресом, цифровізацією, розвитком штучного інтелекту та ін. Важливий факт, що майже всі ці проблеми об'єднує те, що відправною точкою їх початку є демографічна. Якщо розглядати детальніше, демографічна проблема містить в собі два протилежні аспекти: з одного боку, коли старіння і смертність перевищують народжуваність (депопуляція) і з іншого – коли перевищує народжуваність над смертністю, тобто стрімке збільшення чисельності населення (демографічний вибух). Таким чином, депопуляція може призвести до нестачі робочих кадрів працездатного віку, безробіття, що в свою чергу вплине на становище держави на міжнародній арені. Згідно з даними Євростату, станом на 1 січня 2023-го року, літні люди віком від 65 років становили 21,3% загального населення ЄС. Для порівняння, у 2022 році цей показник становив 21,1%, а у 2021, згідно зі Звітом, – 20,8%. Тобто тенденція така, що зростання відбувається на 0,2 – 0,3 відсоткових пункти щорічно [3, с. 7]. Наслідками демографічного вибуху може бути продовольча криза, нестача робочих місць, що спровокує трудову міграцію, неспроможність держави забезпечити гідний рівень життя для всіх, підвищення споживання та виробництва і, в свою чергу, виснаження природних ресурсів. Якщо оцінювати з точки зору загальних масштабів, то найбільший абсолютний приріст населення за рік було встановлено у 1988 році, коли кількість новонароджених осіб сягнула до 93 млн, і саме це покоління, досягнувши свого активного репродуктивного періоду, спричинило черговий пік приросту в 2010–2020 роках, проте за обсягами він був значно меншим [2, с. 123]. Це загрожує, в першу чергу, внутрішньодержавній стабільності, а також відносинам між різними державами загалом.

Отже, розглянемо детальніше два аспекти демографічної проблеми. Причинами депопуляції, тобто швидкого демографічного старіння може бути зниження рівня народжуваності та збільшення тривалості життя. З 1970 року цей процес подвоївся і вже в 2024 році частка осіб віком від 65 і старше становила 10%. Також, слід зазначити, що показник демографічного старіння може різнитися,

залежно від рівня розвиненості різних країн: в розвинених державах цей показник становить близько 20%, а в менш розвинених – лише 4% [2, с. 124]. Ця проблема є досить поширеною, тому більшість країн Європи, Північної Америки та Японії вже опинилися на межі так званої вікової кризи. Процес депопуляції створює серйозні загрози для фінансових систем цих держав, оскільки для функціонування пенсійних фондів, системи охорони і забезпечення здоров'я потребується значне збільшення фінансових ресурсів. Якщо розглядати цю ситуацію зі сторони інтересів держави, можна розглянути принаймні два шляхи вирішення цієї проблеми. Перший – стимулювання трудової міграції для залучення нових кваліфікованих кадрів, а другий – полягає в активізації внутрішніх резервів населення шляхом підвищення якості життя: розвиток інтелектуального потенціалу, продовження здорового і активного способу життя і, як наслідок, забезпечення більшої економічної продуктивності громадян [4, с. 7].

Щодо причин демографічного вибуху, тобто стрімкого збільшення кількості населення, можна відмітити: ранні шлюби, вплив релігійних норм, традиції створення багатодітних родин та заборона абортів на законодавчому рівні [1]. Серед всіх регіонів світу тільки Африка характеризується молодою віковою структурою населення. Лише окремі країни цього континенту перетнули поріг “старості”, що визначається як понад 7% населення віком від 65 років. До таких країн належать: Туніс, Марокко, Південна Африка, а також декілька невеликих острівних держав в Індійському океані [2, с. 124]. З метою вирішення проблеми демографічного вибуху деякі країни запроваджують демографічну політику, яка передбачає використання комплексу соціально-економічних заходів для керування цим процесом. Зокрема, у більшості країн, що розвиваються, а також у Китаї, така політика спрямована на скорочення природного приросту. Вона передбачає такі заходи, як: надання пільг сім'ям, які добровільно обмежують число дітей, а також активна популяризація концепції малої сім'ї через засоби масової інформації та інші канали комунікації. Яскравим прикладом є демографічна політика Китаю, де

було встановлено мінімальний вік для вступу у шлюб (22 роки для чоловіків і 20 років для жінок). Крім того, сім'ї з більш ніж двома дітьми змушені були сплачувати додатковий податок у розмірі 10% від заробітної плати. Однак останнім часом у Китаї спостерігається поступове пом'якшення такої демографічної політики [1].

Також Італія пропонує такі варіанти вирішення вищезгаданих проблем:

1. Для подолання депопуляції багатьох міст і сіл, жителі яких переїхали в економічно розвиненіші регіони, місцева влада запроваджує ініціативу “caseleuro”. Ця програма передбачає, що муніципалітети зв'язуються з власниками старих порожніх будинків, які сплачують значні податки за нерухомість, і пропонують анулювати їхню заборгованість в обмін на передачу права власності. Згодом ці об'єкти продаються новим інвесторам за символічну суму – один євро. Але головною умовою є те, що новий власник має провести реконструкцію будинку протягом трьох років від моменту купівлі.

2. Для регулювання “витоку мізків” в Італії діє також програма “Next Generation EU”. Завдяки цій програмі було інвестовано 22 мільярди євро для підтримки зайнятості серед молоді, підвищення якості освіти та удосконалення системи професійної підготовки.

3. Закон про сім'ю – передбачає низку заходів, спрямованих на підтримку родин із дітьми. Зокрема, до таких заходів належить: стимулювання жіночої зайнятості, податкові пільги та фінансова допомога для оренди першого житла та оплати дитячого садочка.

4. Програма “Silver Workers” – має на меті збільшення участі літніх людей у робочому середовищі та на ринку праці. Вона включає заходи підтримки як для літніх працівників, так і для роботодавців, які готові надати їм робочі місця [3, с. 10 – 12].

Отже, демографічна проблема є однією з найнебезпечніших викликів для людства. Загалом це пов'язано з тим, що саме вона є поштовхом до розвитку інших проблем, таких як: економічна, екологічна, продовольча, політична та ін.

Аналізуючи вищезгадані факти, можна зробити висновок, що ця проблема не вирішується глобальними заходами, а потребує змін в конкретному законодавстві кожної держави. Про це свідчить її двоякий характер, який залежить від зрілості країн, а також регіональні відмінності: в розвинених країнах – це депопуляція, а в нових і недостатньо розвинених – демографічний вибух. Для вирішення конкретної ситуації в кожній країні пропонується проведення таких заходів, як: різні пільги для стимулювання народжуваності, підтримки малозабезпечених сімей, регулюванню міграційних процесів, підвищення якості людського життя, стимулювання працездатності щодо літніх людей тощо.

Список використаних джерел

1. Горобець О. Г. Демографічна проблема людства: сучасний стан, наслідки та прогнози. *Глобальні проблеми міжнародних економічних відносин* : матеріали наук. конфер. Київ, 2018. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/37769>.
2. Гудзеляк І. Глобальні демографічні тренди. *Науковий вісник Чернівецького університету : географія*. 2025. № 853. С. 121–130. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/geoscience/article/view/966/987>.
3. Демографічна ситуація у державах-членах ЄС. 2024. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUDemographicSituation.pdf>.
4. Макарова О. В. Демографічна політика: сучасні реалії та перспективи. *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 3–11. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6826a5f4-35c4-4211-ad15-8c7c2c772e03/content>.

Ключові слова: демографічна проблема, депопуляція, демографічний вибух, розвинені країни, нові країни, демографічна політика.

Keywords: demographic problem, depopulation, demographic boom, dissolution of the country, new countries, demographic policy.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Охорона здоров'я стала однією з найважливіших сфер глобальних проблем сучасності, адже вона пов'язана із збереженням і зміцненням життя людей. В наш час особливої актуальності набуває проблема поширення небезпечних захворювань, таких як COVID-19, СНІД, рак та депресії, які мають медичні, соціальні, фізичні та психологічні наслідки. Також зростає рівень наркоманії, що є серйозною загрозою для фізичного й психічного здоров'я людини.

У сучасних умовах рівень депресивних станів і поширення наркоманії зростає і особливої уваги потребують психосоціальні наслідки травматичних подій, які суттєво впливають на здоров'я людини. Значна частина населення, зокрема ті, хто пережив складні життєві обставини, стикається з глибокими емоційними порушеннями: втратою довіри, відчуттям байдужості, тривожністю. Такі переживання знижують мотивацію до самореалізації, погіршують якість життя та можуть сприяти формуванню залежностей як спосіб приглушити біль. У цьому підтексті важливого значення набуває соціально-психологічна підтримка, зокрема діяльність груп підтримки, які створюють безпечне середовище для відновлення емоційної стану, підвищення значення цінності особистого здоров'я та формування відповідального ставлення до життя [3, с. 18].

Поширення небезпечних захворювань (COVID-19, СНІД, рак та депресії) і наркоманії є серйозною проблемою сучасності, вона також поширена серед молоді, яка має комплексні соціальні, економічні та психологічні причини. Особливою небезпекою є взаємозв'язок між цими захворюваннями, адже наркоманія не лише може просто поширюватися, а й викликати залежність та сприяти виникненню або

посиленню інших хвороб.

Депресія та інші розлади психіки є одним із ключових факторів ризику. Через постійний стрес, нестабільність в соціумі і низьку цінність життя, люди часто звертаються до вживання наркотиків, як способу втечі від реального життя, приглушування болю або уникнення інших проблем. Але це лише погіршує стан здоров'я і підвищує ризик захворювань, зокрема СНІДу (через використання спільних шприців) та ускладнень після COVID-19. Також доведено, що у людей із тяжкими онкологічними хворобами (рак) рівень депресії вищий, що може викликати депресію або вживання алкоголю і наркотиків.

У медичному контексті групи підтримки виконують важливу роль, а саме допоміжну у процесі лікування та реабілітації. Для пацієнтів із СНІД, рак чи наслідками COVID-19 такі групи стають джерелом практичної інформації щодо перебігу хвороби, методів лікування, способів полегшення симптомів та адаптації до нових умов життя [1, с. 125]. Учасники мають змогу обмінюватися досвідом, отримувати поради щодо взаємодії з лікарями, дотримання терапії та підтримання якості життя [1, с. 129]. Важливою складовою є також профілактика ускладнень та формування відповідального ставлення до власного здоров'я. Для людей із залежностями, в тому числі і наркоманією, групи підтримки відіграють важливу роль у процесі реабілітації, оскільки допомагають усвідомити проблему, сформувати мотивацію до змін та підтримувати стан ремісії [1, с. 126].

Соціальний аспект діяльності груп підтримки полягає у подоланні ізоляції та стигматизації, які часто супроводжують людей із хронічними захворюваннями чи залежностями. Діяння у таких групах сприяє відновленню соціальних зв'язків, формуванню відчуття потреби, психологічного стану та підвищенню самооцінки. Люди мають змогу не лише отримувати таку допомогу, а й надавати її іншим, що добре впливає на їхній емоційний стан і сприяє особистісному зростанню. Окрім того, групи підтримки формують навички ефективної комунікації, саморегуляції та подолання стресу,

що є особливо актуальним в умовах тривалих важких ситуацій.

Маскована депресія також становить серйозну проблему в системі охорони здоров'я. Вона є однією з найбільш складних для виявлення форм депресивних розладів. Її особливість полягає в тому, що класичні емоційні прояви (засмученість, апатія), слабо виражені або відсутні, натомість переважають соматичні симптоми: біль різної локалізації, порушення роботи серцево-судинної чи травної системи, розлади сну та погіршення апетиту. Через це пацієнти часто звертаються до лікарів, а не до психіатрів, і депресія залишається нерозпізнаною. Статистичні дані свідчать про серйозні труднощі: лише невелика кількість людей із депресивними розладами звертається по допомогу, і ще менше отримують правильний діагноз та лікування. Водночас депресія широко поширена серед пацієнтів із хронічними та тяжкими захворюваннями (онкологічними, серцево-судинними, неврологічними), що ускладнює перебіг основної хвороби та погіршує психіку та якість життя [4, с. 84].

Окрім того, маскована депресія може проявлятися через порушення у поведінці та виникнення різних залежностей, в тому числі й зловживання алкоголем або наркотиками, що ще більше ускладнює ситуацію в сфері громадського здоров'я. Людина починає відчувати постійну втому, тривогу, напругу, втрату енергії та сенсу життя, але не усвідомлює розуміння цих психічних станів. Тимчасове «полегшення» через шкідливі звички лише поглиблює проблему та сприяє розвитку залежності. Важливо, що депресія може маскуватися під інші розлади (тривожні, соматичні, поведінкові), що ускладнює діагностику. Тому для ефективної протидії поширенню депресії необхідне підвищення обізнаності населення, раннє виявлення симптомів і комплексний підхід до лікування, який враховує як психічні, так і фізичні прояви захворювання [4, с. 85].

Наркоманія є найбільш небезпечною, оскільки формується під впливом багатьох факторів. На глобальному рівні її поширенню сприяють економічні кризи, безробіття, соціальна нерівність і діяльність міжнародних наркосиндикатів. Це призводить до

створення незаконних ринків наркотиків, розвитку підпільних лабораторій і спонукання великої кількості людей до незаконного обігу [2, с. 54].

На державному рівні (макросоціальному) важливу роль відіграє географічне положення країни, яке може сприяти наркотрафіку, а також економічні труднощі, що змушують людей шукати незаконні способи заробітку. Ще однією проблемою є потрапляння лікарських препаратів із психоактивними властивостями на чорний ринок [2, с. 56].

Найбільш відчутні причини проявляються на мікросоціальному рівні. Це, зокрема, криза цінностей, поширення «антикультури», наркотики стали популярними серед молоді, а також мають вплив на оточення. Часто вживання наркотиків стає способом самоствердження або втечі від психологічних проблем. Формується так зване «замкнене коло»: вживання → ейфорія → різке погіршення стану → повторне вживання [2, с. 56 – 57].

Серйозною проблемою у боротьбі з наркоманією є корупція, яка сприяє розвитку наркобізнесу, захищає незаконні схеми та ускладнює роботу правоохоронних органів. Водночас недостатня кількість реабілітаційних центрів і профілактичних програм призводить до зростання кількості залежних осіб [2, с. 57].

Наркоманія є не лише медичною, а й соціальною проблемою, вона ще пов'язана з поширенням небезпечних захворювань і психічних розладів. Ефективна протидія потребує комплексного підходу: профілактики, лікування, підтримки та посилення контролю з боку держави.

Поширення небезпечних захворювань і наркоманії у сучасному суспільстві формує серйозні виклики для сфери охорони здоров'я. Хвороби, такі як COVID-19, СНІД, рак та депресії, не лише загрожують фізичному та психічному здоров'ю, а й призводять до соціальних та економічних наслідків – зростання навантаження на медицину, втрати працездатності населення та підвищення рівня соціальної слабкості. Наркоманія виступає поштовхом цих проблем, поглиблює ризики зараження інфекційними хворобами, спричиняє

психічні розлади та сприяє аномальній поведінці, що потребує комплексного контролю та превентивних заходів.

Для вирішення таких проблем необхідна інтеграція медичних, соціальних і профілактичних стратегій. До пріоритетів варто віднести поширення інформації серед населення щодо ризиків для здоров'я, розвиток систем виявлення та лікування хвороб, створення програм реабілітації для наркозалежних та формування соціальних і моральних бар'єрів проти вживання наркотиків.

Отже, поширення небезпечних захворювань і наркоманії є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, яка має комплексний характер і охоплює медичні, соціальні та психологічні аспекти. Взаємозв'язок між хронічними та інфекційними хворобами, психічними розладами і залежностями значно ускладнює ситуацію, підвищуючи ризики для здоров'я населення та створюючи додаткове навантаження на систему охорони здоров'я. Особливої уваги потребує проблема депресії, зокрема її прихованих форм, що часто залишаються недіагностованими та сприяють розвитку залежностей. Ефективна протидія цим викликам можлива лише за умови комплексного підходу, який передбачає поєднання профілактичних заходів, своєчасної діагностики, доступного лікування та соціально-психологічної підтримки.

Список використаних джерел

1. Ніколаєв Л. Феноменологія груп підтримки в умовах сучасних соціальних викликів України. *Вісник Національного університету оборони України*, 2025. № 83 (1). С. 123-136. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-123-136>.
2. Пристінська К. О. Причини поширення наркотичних засобів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*, 2020 № 44. С. 54-58. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc44/juspradenc44.pdf#page=54>.
3. Титаренко Т. М. Моє майбутнє залежить від мене: практики

здорового сьогодення у воєнних і повоєнних умовах : монографія. Кропивницький, 2024. 131 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740719/>.

4. Чернишов О., Яковенко Н. Диференційна діагностика маскованих депресій в клініці психосоматичних захворювань. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*, 2024. Випуск 4 (18). С. 83-87. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health/article/view/4629/4935>.

Ключові слова: охорона здоров'я, небезпечні захворювання, COVID-19, СНІД, рак, депресія, наркоманія, профілактика, реабілітація.

Keywords: healthcare, dangerous diseases, COVID-19, AIDS, cancer, depression, drug addiction, prevention, rehabilitation.

Тетяна БОРТНІК

Науковий керівник – старший викладач Олена Каліщева

РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (далі – ШІ) сьогодні розвивається дуже швидко і поступово стає важливою частиною сучасного життя. Його технології вже застосовуються в різних сферах: від повсякденного використання до складних виробничих процесів. У результаті цього змінюються підходи до організації праці, комунікації та управління. Саме тому питання впливу штучного інтелекту на суспільство та можливих наслідків його впровадження стає дуже важливим питанням.

Сучасні системи ШІ можуть виконувати лише обмежене коло завдань, зокрема: аналіз інформації, розпізнавання мовлення та зображення, а також керування технічними пристроями. Вони не мають самосвідомості та не володіють повноцінним розумінням контексту своїх дій. Перехід до рівня «супер інтелекту» передбачає

створення технологій, які не лише виконуватимуть наявні завдання, але також можуть самостійно формувати наукові теорії, генерувати нові ідеї, розробляти інноваційні рішення, що перевищують сучасні можливості людини [3, с. 3].

Сьогодення характеризується швидким розвитком систем штучного інтелекту, що свідчить про їхню дедалі глибшу інтеграцію в різні сфери життєдіяльності людини. В певних умовах застосування таких технологій може створювати серйозні ризики та становити потенційну загрозу для безпеки, економіки та соціальних процесів, тож існує потреба серйозно підійти до цієї проблеми. Широке застосуванням систем ШІ, здатних обробляти великі обсяги персональних та конфіденційних даних, створює серйозну проблему, пов'язану із захистом особистих даних інших користувачів.

Збирання, зберігання й обробка даних про фізичних осіб – зокрема щодо їхнього соціального, фінансового та правового статусу – підвищує ризик порушення конфіденційності та несанкціонованого доступу. Використання таких технологій без належного контролю може призводити до витоку персональних даних, їхньої неправомірної обробки чи маніпуляцій з інформацією.

Особливо вразливими є користувачі в ситуаціях, де системи ШІ впроваджені у критично важливі процеси, що створює реальну можливість отримання зловмисниками доступу до великого обсягу даних. Можна стверджувати, що це формує серйозні труднощі для користувачів, адже навіть незначне порушення конфіденційності здатне призвести до значних наслідків.

Закон України «Про захист персональних даних» дає зрозуміти права суб'єкта даних та регламентує обов'язки розробників і користувачів щодо конфіденційності й безпеки персональної інформації. Варто усвідомлювати, що навіть закон не дає стовідсоткових гарантій. Сучасний штучний інтелект настільки складний, що в ньому завжди залишаються вразливі місця. Через це система все одно піддається ризику взлому та крадіжці даних [1].

Крім питань безпеки даних, є ще одна велика проблема – упередженість самих алгоритмів. Це теж суттєво гальмує розвиток технологій штучного інтелекту. Проблема упередженості ШІ зазвичай випирає в самі дані. Якщо вони обмежені або описують лише певну групу людей, алгоритм просто не знатиме, як працювати з іншими. В результаті суспільство отримує систему, яка на одних групах працює добре, а на інших – постійно видає помилки, бо вона їх не «бачила» під час навчання. Наприклад використання наборів даних, що переважно містять зображення осіб однієї расової належності, може призводити до некоректного розпізнавання обличч представників інших національностей. Цілком вірогідно, що подібні викривлення не лише знижують ефективність технології, але й створюють передумови для дискримінаційних практик у різних сферах їх застосування.

Як відомо, випадки алгоритмічної упередженості вже фіксувалися у функціонуванні генеративних систем штучного інтелекту, включно з їхніми ранніми версіями, що підтверджують актуальність даної проблеми та необхідність подальшого дослідження.

Ще однією суттєвою загрозою, пов'язаною із розвитком ШІ, є ризик зростання безробіття внаслідок автоматизації трудових процесів. Впровадження ШІ-технологій сприяє автоматизації значної кількості операцій, які раніше виконувались людьми. Подібне – у свою чергу – призводить до поступового витіснення людського ресурсу в сфері праці. Найбільше це стосується видів роботи, де треба виконувати монотонні й однотипні дії, наприклад: виробництво, логістика та обслуговування клієнтів. Як свідчать сучасні тенденції, використання штучного інтелекту з метою оптимізації витрат може зумовити скорочення значної кількості робочих місць. Такі процеси впливають не тільки на економіку, а й на все суспільство, оскільки втрата роботи може негативно впливати на рівень життя населення, соціальну стабільність та психологічний стан людей.

Особливої уваги потребує той факт, що для багатьох осіб професійна діяльність є важливим елементом самореалізації, тому її втрата може сприяти появі наступних наслідків: виникнення відчуття невизначеності, зниження соціальної значущості та навіть втрату життєвих орієнтирів. Таким чином, проблема безробіття, спричиненого розвитком ІІІ, набуває комплексного характеру та потребує глибокого наукового осмислення [2, с. 59].

Для мінімізації ризиків порушення приватності та захисту персональних даних, слід поєднувати правові, організаційні та технічні заходи. Серед них особливо важливими є дотримання всіх встановлених норм обробки персональної інформації, створення внутрішніх правил конфіденційності, приховування особистих даних, шифрування інформації і обмеження доступу до важливих баз даних. Такий комплексний підхід дозволяє знизити ймовірність витоку інформації та захистити користувачів від неправомірно обробки їхніх даних.

Що стосується мінімізації ризиків упередженості алгоритмів та зростання безробіття, то найкраще працюють заходи, які впроваджують на рівні різних організацій. До них належать: регулярний аудит та тестування алгоритмів на наявність упереджень, підвищення репрезентативності навчальних даних, а також розвиток програм перекваліфікації та навчання персоналу, що дозволяє адаптуватися до змін у трудовій сфері. Доцільно зазначити, що комплексний підхід до управління соціальними, етичними й технологічними аспектами застосування штучного інтелекту забезпечує стабільність суспільних процесів і збереження довіри користувачів.

Підсумовуючи результати дослідження, варто зазначити, що сучасні технології штучного інтелекту демонструють значний потенціал трансформації громадських, економічних та виробничих процесів, але водночас несуть низку суттєвих ризиків. Найбільш актуальними є загрози приватності та захисту персональних даних, алгоритмічна упередженість та потенційне зростання безробіття через

автоматизацію. Ефективне подолання цих ризиків потребує комплексного підходу, який поєднує правові, технічні організаційні заходи, а також системне управління соціальними та етичними аспектами застосування ШІ. Лише такий інтегрований підхід може забезпечити безпечне та відповідальне використання технологій штучного інтелекту та збереження довіри суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
2. Дороніна О. А., Дядій В. О. Використання штучного інтелекту у процесі прийняття управлінських рішень: ризики та переваги. Економіка і організація управління. 2024. № 3 (55). С. 53–61.
3. Пищуліна О. Штучний інтелект – можливості, небезпеки, фактори ризику. *Центр Разумкова*. Київ, 2025. 10 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2025/10/10/2025-AI.pdf>.

Ключові слова: штучний інтелект, ризики штучного інтелекту, технології, захист інформації, автоматизація праці.

Keywords: artificial intelligence, risks of artificial intelligence, technologies, information protection, work automation.

Діана ЦИМБАЛІСТ

Науковий керівник – старший викладач Олена Каліщева

ДЕГРАДАЦІЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ЕПОХУ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У сучасному цифровому світі людина щодня отримує тисячі повідомлень з телебачення, соціальних мереж, новинних ресурсів, месенджерів, рекламних банерів тощо. Цей феномен можна назвати

«інформаційним вибухом», оскільки він формує видимість всезнайства, однак на практиці він послаблює механізм критичного мислення. Зокрема, значна частина осіб схильна некритично сприймати ізольовані факти, емоційно забарвлені гасла або ж вірусний контент, при цьому уникаючи систематичного аналізу джерел походження інформації та оцінці аргументації.

Критичне мислення – це здатність сумніватися, аналізувати, розпізнавати приховані мотиви й перевіряти джерела, а не просто поглинати готові думки зі ЗМІ чи соцмереж [2]. На даний момент ця звичка слабшає, бо алгоритми, контент і політичні гасла часто прагнуть не розвитку аналізу, а миттєвої емоційної реакції, лояльності та залежності від неї.

Один із головних механізмів – є перевантаження інформацією. Наразі новин більше, ніж можна осмислити, ми обираємо найпростіші й найемоційніші повідомлення. У такому «швидкому режимі» сприйняття зникає на час перевірки достовірності чи пошуку логічних нестиковок.

Другим механізмом є маніпуляція та дезінформація. Масові медіа, пропаганда, тролінг, фейкові новини та інформаційні війни навмисно створюють образи «свого» і «чужого», формують стереотипи і цим наповнюють суспільство страхом, ненавистю чи штучним патріотизмом. Людина, у якої відсутнє критичне мислення, піддається і сприймає все за чисту істину, і не запитує ні про докази, ні про справжні наміри.

Третім механізмом є алгоритмічна фільтрація реальності. Соцмережі та платформи показують нам лише те, що підкріпить наші переконання, і створює «інформаційну бульбашку», де не буде місця іншим поглядам [1, с. 14]. І будь-яка альтернативна думка є неприйнятною, і викликає у нас агресію. Тому критичне мислення не розвивається, а атрофується – бо немає просто потреби переглядати свої погляди.

Деградація критичного мислення серйозно загрожує політиці, демократії та суспільному діалогу. Голоси на виборах дедалі частіше

залежать не від аргументів, а від емоцій, які ми споживаємо, маркетингових образів чи штучної популярності в мережі – і це відкриває двері популізму, радикалізації, популяризації та маніпуляції на виборах.

На глобальному рівні це підсилює інформаційні війни, де боротьба йде не лише зброєю, а й через медіа, фейки та вплив на громадську думку. Якщо суспільство буде без критичного мислення, воно буде тотожне пластиліну, тобто можна у людей сформувати образ ворога, «програмувати» масову поведінку, мобілізувати людей до конфліктів без глибокого розуміння причин.

Ще одною небезпекою є підрив наукового дискурсу й сприйняття реальності. Масове поширення «теорії змов» або породження сумнівів у базових наукових фактах таких як вакцинація, клімат, історія тощо. Саме там, де люди не вміють відрізнити надійні джерела від сумнівних, аналізувати докази чи розрізнити факти й думки.

В Україні критичне мислення деградує під тиском ряду факторів: війни, хаосу в медіапросторі, інформаційного перевантаження та браку системної медіаграмотності. На даний момент існують тисячі фейків, хибних новин та емоційно зарядженого контенту, які провокують миттєві у нас рефлексії, а не зважені висновки. Як зазначає М. Скубенко, політичні гасла та клікбейтні заголовки експлуатують це, тим самим створюючи лояльність через гнів чи страх, а не через аргументи [3].

Саме тому медіаграмотність – це розрізнення фактів від думок, аналіз намірів повідомлень, перевірка джерел та пошук альтернативних – набуває критичного значення. В українській освіті та держполітиці деталі частіше говорять нам про введення критичного мислення в програми, адже це є головним нашим щитом від маніпуляцій та інформаційних війн.

Проте значна частина людей і досі залишається вразливою – особливо до маніпуляцій, через соціальні мережі, групи у месенджерах, «вірусні» пости, які викликають у нас сильні емоції,

такі як: злість, страх, підозру, агресію. Що не тільки розколює суспільство, а й руйнує довіру до справжніх експертів, державних інституцій та надійних джерел.

Деградація критичного мислення відчутно б'є по економіці, соціуму та психіці. Бо люди, які не вміють відрізняти надійні джерела, частіше попадають на гачок шахраїв, фінансових пірамід чи маркетингових трюків, а суспільство стає легкою мішенню для пропаганди й дезінформації.

На соціальному рівні це розпалює конфлікти, загострює розкол, перетворює звичайну дискусію на агресію з образами та ярликами замість аргументів. Без критичного аналізу люди піддаються стигматизації «інших», що відкриває простір для дискримінації, нерівності та соціальної фрагментації.

Психологічно постійний потік новин без інструментів аналізу породжує тривогу, апатію й безсилля. Замість мотивацій до дій – з'являється лише втома від стресу. Тому критичне мислення – слугує своєрідним ключем до психологічної стійкості та власної свободи вибору.

Протидія цьому потребує системних змін, насамперед – це розвиток медіаграмотності, яку в Україні вже називають *mast-have* для кожного. Вона вчить розбирати медіатексти, розуміти алгоритми соцмереж, відокремлювати рекламу від фактів і критично ставитися до джерел.

Другий напрямок – це реформа освіти. Навчальні програми мають включати елементи критичного мислення: від простого уміння ставити питання та аналізувати текст на початкових етапах, до роботи з джерелами, аргументацією, доказами на вищих рівнях. Це допоможе сформувати не пасивних споживачів інформації, а активних громадян, які використовують знання для самореалізації та соціальної відповідальності.

Третій напрямок – медіарегулювання та державна політика. Держава повинна підтримувати якісне медіа, стримувати шахрайство й дезінформацію, стимулювати прозорість та незалежність. Це

передбачає фінансування медіаосвіти, створення програм з медіаграмотності, антифейкових проєктів і співпрацю з міжнародними партнерами.

Нарешті, важливий особистий рівень, де кожен може тренувати критичне мислення самостійно, тобто ставити питання до будь-якої інформації, шукати кілька джерел, співставляти факти, розбирати мотиви авторів, покладатися не на перше враження, не на емоції, які відчуваємо, а на логіку аргументів. Звичайно, це вимагає зусиль і часу, але захищає від маніпуляцій і зберігає свободу думок.

Деградація критичного мислення в епоху масової інформації – це не просто індивідуальна проблема, а загроза демократії, стабільності, національній безпеці та самосвідомості. Україна, в епіцентрі гібридних війн, зокрема інформаційних війн, збереження й розвитку цієї навички – питання виживання.

Список використаних джерел

1. Гроссу Ю. В. Вплив алгоритмів соціальних мереж на споживання новин та формування громадської думки : бакалаврська дипломна робота. Київ, 2023. 79 с. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8748cf2f-268e-45a3-a0fb-ee2250f910e2/content?utm> (дата звернення 10.04.2026).
2. Піскун Р. Критика чистого розуму. *SKVOT MAG*. URL: <https://skvot.io/uk/blog/kritika-chistogo-razuma> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Скубенко М. Чому факти програють емоціям. *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/chomu-fakty-prograyut-emotsiyam> (дата звернення: 10.04.2026).

Ключові слова: критичне мислення, деградація, інформаційний вибух, дезінформація, медіаграмотність.

Keywords: critical thinking, degradation, information explosion, disinformation, media literacy.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Соціальні мережі – безмежний плацдарм можливостей. Достатньо смартфона та облікового запису в соціальній мережі, щоб мати доступ до повноцінного інтернет-життя. Черпати інформацію, записувати пісні, самовиражатись, пробувати себе у нових сферах, переймати досвід, ділитись своїми знаннями, навчати інших, читати вірші — все це можливо, не виходячи з дому. Вподобайки, позитивні коментарі, репости піднімають самооцінку та надихають. Люди знаходять нових друзів та однодумців, живучі у різних куточках світу. Це було б неможливим без інтернету.

Світ знань у соцмережах має невичерпні можливості, які з кожним днем удосконалюються. Навчальні ролики, лекції та безкоштовні уроки з будь-якої тематики можна з легкістю відвідати на YouTube, Telegram, Instagram. Вони перетворили навчання на щось живе, цікаве і зрозуміле. Надають можливості для обміну досвідом, участі в освітніх та соціальних проєктах. Розвиток електронного навчання та освіти спрямований на покращене засвоєння матеріалу. Завдяки відео та аудіоконтенту вчителі мають можливість продуктивно працювати з учнями, успішно застосовуючи соцмережі. Рекламні компанії успішно використовують соцмережі для розповсюдження рекламних роликів, моніторингу, анкетування, опитування. Це є цілком зручно як для компаній, так і для споживача.

Науковці всього світу досліджують у своїх роботах проблематику впливу соціальних мереж на формування особистості, обґрунтовуючи як позитивні аспекти, так і негативний ефект впливу. Розглядають соцмережі як підґрунтя для формування особистості у підлітковому віці. Але слід пам'ятати, що соцмережі можуть становити загрозу для ментального здоров'я людей усіх вікових груп.

Підлітки – найбільш активні користувачі онлайн-платформ. Значну частину свого уявлення про себе та світ вони формують включно і через цифрове середовище. Тому соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні особистості. На жаль, негативний вплив має дуже широкий аспект. Присутня ідеалізація. Стрічки соціальних мереж перенасичені ідеальними картинками успішного життя, перенасичені шаблонами ідеальної поведінки, стосунків та зовнішності. Підлітки сприймають їх як норму, це створює почуття меншовартості, приносить почуття незадоволеності власною зовнішністю, досягненнями, соціальним статусом. Соціальні мережі відфільтровані та відредаговані, тому формується викривлена уява про реальність. Підлітки нерідко оцінюють себе через коментарі, кількість вподобань, що посилює залежність від схвалення. Постійне порівнювання себе, своєї зовнішності, способу життя, рівня доходів, роботи і відпочинку з ідеалізованими Інтернет-образами інших користувачів може викликати заздрість, що спричиняє депресію [1, с. 121].

Негативні коментарі, образи та приниження в мережі залишають значний психологічний вплив на ментальне здоров'я. За останні роки зросла кількість дітей і підлітків, які мають проблеми з психологічним здоров'ям. Вчені пов'язують це з активним використанням соціальних мереж. Викликана інтернет-залежність супроводжується нездатністю підтримувати здорові стосунки в реальному житті, відрізнити реальність від віртуального. Соціальні мережі працюють за принципом дофамінової пастки. Вподобайки, коментар, нове сповіщення - нагорода для мозку. Стрічка безкінечна, алгоритми підсовують цікавий контент. Людина втрачає контроль часу, стає залежною. Постійно перевіряє телефон багато разів на день, прокидається і засинає з ним. Це залежність, яка краде час, сон і життя. Дійсність, що існує у віртуальному просторі, впливає на реальне буття особистості [2, с. 154].

Зросла небезпека кібербулінгу. Люди стикаються з погрозами, страждають від шахраїв. Соціальні мережі використовують часто для поширення загрозової, шкідливої інформації проти інших людей.

Жертвою може стати будь-хто. Для підлітка це особливо небезпечно, його психіка ще не сформована. Вони важко сприймають критику. Особливо, якщо мова йтиме про зовнішність. Тому не слід оприлюднювати своє занадто особисте, через що можуть завдати болю. Кібербулінг - форма агресії, за якою насильницькі дії здійснюються для роздратування, заподіяння шкоди, приниження людини за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів [3, с. 26].

Відбувається ідеалізація реальності, яка полягає у тому, що люди поширюють інформацію про себе, прикрашаючи її [4, с. 117]. Тобто ідеалізують дійсність. Як наслідок, інша людина порівнює цю картинку ідеального життя зі своїм справжнім життям. При цьому почувається пригніченою, нереалізованою, неуспішною.

Втеча від реальності. Соціальні мережі стають наркотиком для тих, кому важко в реальному житті. Інколи людям легше писати повідомлення, скидати редаговані фото, аніж зустрітися та розмовляти. Втеча від живого спілкування, зазвичай, пояснюється заниженою самооцінкою. Люди соромляться не відповідати навіяним стандартам в соцмережах. Так, вони мають інтернет-друзів, але це не вирішує проблем, а лише відкладає їх. Людина звикає тікати від реальності, втрачає навички живого спілкування, загострює свої труднощі. Втрачає особистість, не може задовольнити свої потреби, підганяючи себе під шаблони Instagram. Чим більше часу молодь проводить у соціальних мережах, тим нижчий рівень самоповаги. Все це призводить до втрати внутрішнього опору та підвищення рівня тривожності [5, с. 67].

У багатьох з'являється відчуття страху пропустити щось, не бути в темі подій. Тому ти знову береш телефон. FOMO - це тривога, що ти пропускаєш щось цікаве, поки не в мережі. Вона змушує постійно бути онлайн, навіть коли ти втомлений. У підсумку страждаєш на хронічний стрес, виснаження. FOMO живить загальну тривожність [6, с. 50]. Соціальні мережі - це потік новин, багато з яких лякають - війна, катастрофи, злочини, хвороби. Ти вмикаєш телефон лише на хвилинку, а минають години. Ти хотів перевірити

повідомлення, а опинився в стрічці новин. Новинна стрічка перетворюється на стрічку жахів. Людина не може вимкнутися, боїться пропустити щось дійсно важливе. Але постійне споживання тривожного контенту робить її нервовою, роздратованою, безпорадною. Головне пам'ятати, що не вся інформація є правдивою. Фейкові новини майже неможливо відрізнити від правдивих.

Мало хто визнає, що соціальні мережі можуть викликати залежність та впливати на психологічний стан людини. Найвразливішою категорією є підлітки. Саме у підлітковому віці закладаються основи моральної свідомості, формується світогляд. У підлітковому віці критичний період психічного розвитку, у цьому віці вони дуже схильні до впливу, наслідують своїх кумирів. Діти не мають життєвого досвіду, наївні. Вони мають труднощі в соціальній адаптації, мають вузькі інтереси, прагнення до створення особистого світу та втечі від реальності. Постійне перебування у соціальних мережах як просто глядач притуплює розумові здібності. Як глядач ти бездіяльний і не набуваєш нових навичок. Відсутнє креативне мислення. Ця проблема в Україні досліджена фахівцями таких установ як ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України», ученими Одеського та Дніпропетровського медичних університетів [7, с. 34 – 35].

Для запобігання негативного впливу важливо встановити чіткі межі часу, проведеного в Інтернеті. Також слід мати чітке поняття меж між реальним та віртуальним світом, критичне мислення; знаходити обґрунтування діям та висловам; не вішати на себе ярлики і не приміряти шаблони; усвідомлювати свою індивідуальність та цінність; спілкуватися з друзями і родиною, тримати баланс.

Список використаних джерел:

1. Гоян І., Данилова Т. Вплив соціальних мереж на психологічне функціонування особистості: до постановки проблеми. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2021. Том 12, № 4. С. 118 – 124. DOI: 10.31548/hspedagog2021.04.117.

2. Асєєва Ю. О. Кіберкомунікативна залежність від соціальної мережі. Instagram як проблема сучасної молоді. *Габітус*. 2020. № 14. С. 152 – 157. URL: <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/8327>.
3. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2021. № 50. С. 26 – 29. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.50.6.
4. Тимошенко Є. О. Роботизація сучасності – щасливе майбутнє? *Досягнення сучасної медичної та фармацевтичної науки – 2022* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. Запоріжжя: ЗДМУ, 2022. С. 117 – 118. URL: https://mphu.edu.ua/upload/nov/intext/220316_zb_tez.pdf
5. Снігур М. Ю. Вплив соціальних мереж на самооцінку молоді : кваліфікаційна робота магістра. Київ, 2025. 144 с. URL: <https://share.google/I4CGevmaJlimgmfN3>
6. Голембйовська Е. Вплив соціальних мереж на соціальний та емоційний стан молодих людей. *Освітологія*. № 13 (13). 2024. С. 50 – 58. <https://doi.org/10.28925/2412-124X.2024.13.5>
7. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність, як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми. 2011 47 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Internet_zal-bcba2.pdf.

Ключові слова: YouTube, Telegram, Instagram, соціальні мережі, цифрове середовище, ідеалізація, інтернет залежність, кібербулінг, втеча від реальності, FOMO, креативне мислення, соціальна адаптація, індивідуальність.

Keywords: YouTube, Telegram, Instagram, social networks, digital, environment, idealization, internet addiction, cyberbullying, escape from reality, FOMO, creative thinking, social adaptation, individuality.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах працівники Національної поліції України повинні дотримуватися не лише правових, а й психологічних потреб. Елементом їхньої роботи, зокрема, є розуміння прикладних психологічних знань та навичок для виконання службових обов'язків. Розвинені комунікативні здібності, які є однією з важливих особистісних якостей слідчого, відображають рівень підготовки, проведеної належним чином. Вони включають набір знань і практичних навичок, що забезпечують ефективну комунікацію, яка дозволяє взаємодіяти з іншими людьми, враховуючи психологічні особливості ситуації.

З огляду на сучасні глобальні проблеми, такі як переосмислення соціальних відносин, еволюція технологій та підвищена соціальна напруга, міждисциплінарні рішення проблем людства стають нагальними. З цієї причини застосування психологічних знань під час правоохоронної діяльності, зокрема на етапі допиту, може значно покращити якість правосуддя, повагу до прав людини та слугувати одним з найефективніших інструментів забезпечення справедливості.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України допит є однією із слідчо (розшукових) дій [1], яка проводиться слідчим та яка потребує володіння комунікативними навичками задля отримання необхідної інформації. Ефективність проведення допиту значною мірою зумовлюється тим, наскільки слідчий обізнаний у психологічних закономірностях професійної комунікації та вміє застосовувати їх на практиці.

В проведенні допиту психологія виконує три наступні функції: 1) діагностика особи допитуваного; 2) застосування комплексу психологічних методів і тактик, що сприяють отриманню необхідної

інформації; 3) аналіз і оцінка відомостей, здобутих у ході допиту, з точки зору їх достовірності та доказового значення, з урахуванням психологічних аспектів.

Для визначення психічного стану особи можуть використовуватися різні методи, вибір яких залежить від поставлених завдань і відведеного часу для проведення цієї слідчо (розшукової) дії. Найбільш ефективними засобами психологічної діагностики в такій ситуації є спостереження, цілеспрямована бесіда, а також аналіз незалежних характеристик особи.

Об'єктом спостереження під час допиту є особливості поведінки опитуваного, спосіб спілкування (особливо на початковому етапі), реакції на запити, емоційні вирази та психічний стан, що піддається впливу процесуального статусу та взаємодії зі слідчим. Водночас, аналізуючи результати спостереження, варто зауважити, що особа перебуває в незвичних для себе умовах і в новому мікросередовищі, де вона не може мати можливості поводити себе так, як у звичному житті. У такій ситуації, коли допитуваний не завжди чітко усвідомлює своє майбутнє процесуальне становище (свідок, підозрюваний), він часто контролює власні емоції та свідомо формує певну модель поведінки. Слідчому варто пам'ятати, що подібна обставина дещо спотворює враження про допитуваного [2, с. 97].

Бесіда є формою обміну інформацією, яка одночасно не пов'язана з предметом допиту, а має на меті налагодження психологічного контакту з особою, а також з'ясування особливостей її темпераменту та характеру. Метод може застосовуватися паралельно з допитом, завдяки чьому в його ході можна відступити від основної теми, зумовленої використанням певних тактичних прийомів або забезпеченням уточнення елементів, які мають допоміжне значення. Зазвичай метод бесід використовують на початковому етапі допиту задля встановлення демографічних даних та особливостей, які стосуються допиту по суті.

Метод незалежних характеристик спрямований на отримання інформації про особу шляхом опитування людей, які перебували з

нею в різних видах взаємодій (родинні зв'язки, друзі, робочі відносини, сусіди). Збір таких відомостей відповідно до криміналістичних рекомендацій передбачає встановлення широкого кола даних про допитуваного. Метод незалежних характеристик реалізується в трьох основних варіантах, які зумовлюють виконання завдань конкретної ситуації: а) збір інформації про особу шляхом направлення відповідних запитів для отримання її характеристик; б) використання відомостей, що складаються в матеріалах провадження, зокрема в показаннях інших осіб; в) доручення оперативно-розшуковим підрозділам здійснити негласний збір інформації про особу.

Не менш важливими є тактико-психологічні засоби, які використовуються під час допиту для надання необхідної інформації, що поділяються на кілька груп залежно від поставлених перед ними цілями: а) прийоми, які допомагають знизити рівень конфліктності та встановити психологічний контакт; б) прийоми, орієнтовані на викриття особи, причетної до правопорушення; г) засоби, що виявляють неправдиву інформацію; г) методи, які сприяють відновленню в пам'яті раніше забутої інформації. Аналізуючи практику допитів слідчими, найпоширенішими є тактико-психологічні прийоми, що сприяють викриттю неправдивої інформації. Дані прийоми передбачають використання сукупності різних навичок роботи з відомостями, що перебувають у розпорядженні слідчого та відповідають даним щодо причетності особи до вчинення правопорушення. Тому, плануючи їх використання, необхідно не лише обгрунтовано володіти відповідними відомостями, а й використати у максимально доцільний момент для її оголошення [2, с. 99].

Виходячи з вище вказаних функцій можна скласти стадії допиту як слідчо (розшукової) дії: 1) підготовча, 2) початкова, 3) стадія вільної розповіді, 4) деталізуюча, 5) заключна [3, с. 27].

Підготовчий етап передбачає створення інформаційної бази, до якої слідчий може звертатися на пізніших етапах допиту. Під час

перегляду документів кримінального провадження слідчий насамперед визначає особу, яку потрібно допитати, та формулює питання, що потребують уточнення. Для цього аналізуються інформація та дані, отримані в результаті оперативно-розшукових заходів.

На початковій стадії за допомогою описаних методів діагностується та встановлюється психічний стан допитуваного, його емоційно-вольові настанови та можливість встановлення психологічного контакту. Психологічний контакт — це найбільш сприятлива психологічна атмосфера допиту, що позитивно впливає на взаємодію та відносини між учасниками, певне налаштування спілкування.

Перші фрази слідчого під час спілкування мають виключно важливе значення, зокрема їх формулювання та емоційне забарвлення. Вони не повинні висловлювати жодних оцінок чи негативних висловлювань щодо допитуваної особи. Водночас мовлення слідчого має бути щирим і нейтральним, без удаваної люб'язності [3, с. 27].

Стадія вільної розповіді надає допитуваній особі можливість викласти відомі їй факти у тій послідовності, яку їй рекомендує слідчий або яку вона обирає сама. Під час вільної розповіді може відбутися два шляхи її розвитку. Допитувана особа відповідає бажаним уявленням слідчого. З іншого боку, особа небажає відтворити певну подію у цілісній розповіді або намагається приховати правдиву інформацію.

Завданнями етапу деталізації є усунення прогалин у вільному викладі, уточнення окремих формулювань, допомога опитуваному в активації пам'яті, отримання верифікаційної інформації для аналізу та оцінки достовірності свідчень, а також виявлення та спростування свідомо неправдивих заяв. На цьому етапі можна використовувати тактико-психологічні прийоми.

Останній етап допиту передбачає фіксацію зібраних свідчень у протоколі. Інформація, отримана під час етапу вільного викладу та етапу деталізації, відображається

Отже, використання психологічних знань у допиті є частиною професійної діяльності слідчого. Ступінь сформованості комунікативних компетенцій змінює ефективність цієї слідчої (розшукової) дії, оскільки лише при ефективній взаємодії професіоналів може бути надана повна, достовірна та процесуально важлива інформація.

Психологія проникає через виконання діагностичної, тактико-психологічної та оціночної функцій. Вона дозволяє встановити психічний стан допитуваного, використати оптимальні тактичні прийоми, завчасно виявити неправдиві показання та належним чином оцінити отримані відомості. Використання спостереження, бесіди та методу незалежних характеристик створює підґрунтя для формування об'єктивного уявлення про особу та вибір ефективної стратегії допиту.

Чітка структурованість допиту за стадіями — від підготовчої до підсумкової — забезпечує його послідовність і логічність, а застосування тактико-психологічних прийомів завершує його доказову результативність.

Отже, професійна діяльність слідчого вимагає поєднання юридичних знань з глибоким розумінням психологічних закономірностей поведінки людини. У ширшому вимірі ці аспекти є значущими не лише для підвищення ефективності кримінального провадження, а й для подолання глобальних проблем, пов'язаних із забезпеченням прав людини, зміцненням довіри до правоохоронних органів та формуванням правової культури в суспільстві. Тому інтеграція психологічних знань у професійну діяльність слідчого є важливим кроком до гуманізації правосуддя та сталого розвитку правової системи в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.04.2026)

2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. Харків : Право, 2008. 240 с.
3. Основи загальної та юридичної психології : Курс лекцій : навч. посіб. / Н. Р. Бобечко та ін. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 224 с.

Ключові слова: допит, поліція, слідчий, психологія.

Keywords: interrogation, police, investigation, psychology.

Ольга Фірар, Богдан Кононюк (МННІП НУ «ОЮА»)

Наслідки аварії на ЧАЕС та їх приховування радянською владою	4
---	---

Артур Геворгян (МННІП НУ «ОЮА»)

Екологічне забруднення повітря у великих містах України	10
---	----

Сергій Реиштак (МННІП НУ «ОЮА»)

Деградація коралових рифів у світовому океані: причини та наслідки	14
---	----

Ніна Беркан (МННІП НУ «ОЮА»)

Загострення сировинної проблеми як наслідок міжнародних воєнних конфліктів	18
---	----

Діана Тільна (МННІП НУ «ОЮА»)

Проблема війни і миру як глобальний виклик сучасності.....	21
--	----

Анастасія Чухліб, Валерія Козінова (МЮФК НУ «ОЮА»)

Ґрунти під вогнем: екологічні втрати війни.....	25
---	----

Дар'я Шквара, Євген Тукасер (МЮФК НУ «ОЮА»)

Міграція як глобальна проблема сучасності	28
---	----

Ірина Андрійчук (МННІП НУ «ОЮА»)

Глобальна демографічна проблема	34
---------------------------------------	----

Ангеліна Чобан (МННІП НУ «ОЮА»)

Охорона здоров'я як пріоритет сучасного суспільства.....	39
--	----

Тетяна Бортнік (МННІП НУ «ОЮА»)

Ризики застосування штучного інтелекту	44
--	----

Діана Цимбаліст (МННІП НУ «ОЮА»)

Деградація критичного мислення в епоху масової інформації 48

Софія Самойленко (МННІП НУ «ОЮА»)

Вплив соціальних мереж на формування особистості 53

Вікторія Бородіна (МННІП НУ «ОЮА»)

Психологічні аспекти правоохоронної діяльності
в сучасних умовах 58